

2013

ella vzw – kenniscentrum
gender en etniciteit

Sayira Maruf

Omgevingsanalyse intrafamiliaal geweld en ‘eengerelateerd geweld’

1. Aanleiding en achtergrond

Geweld treft alle lagen van de bevolking. Eén Belgische vrouw op zeven werd in de loop van de laatste twaalf maanden geconfronteerd met ten minste één daad van geweld door een (ex-)partner (Pieters J. , Italiano, Offermans, & Hellemans, 2010). De wijdverspreide en willekeurige frequentie van huiselijk geweld binnen alle economische en etnische groepen deed menig onderzoeker concluderen dat IFG een snel groeiend gezondheidsprobleem voor vrouwen wordt (Claudia, 2001).

Vanuit verschillende vrouwenorganisaties krijgt ella vzw te horen dat geweld binnen de privésfeer een reëel probleem vormt onder vrouwen uit etnisch-culturele minderheden. Intrafamiliaal geweld (IFG) is een universeel probleem en in se verschilt IFG bij etnisch-culturele minderheidsgroepen niet van IFG onder de autochtone meerderheidsgroep. Waar voor hulpverleners wel een verschil kan optreden is in de aanpak, de begeleiding en opvolging van de problematiek. Sowieso is een contextuele aanpak noodzakelijk ongeacht de socio-economische status of de etnische of religieuze achtergrond van de betrokkenen.

Wanneer IFG en etniciteit ter sprake komen, denkt men vaak aan specifieke vormen van geweld zoals het geweld tegen nieuwkomersbruiden en –bruidegoms maar ook aan extreme geweldsvormen als eerwraak (Clycq, Lodewyckx, & Timmerman, 2004). In België ontbreekt tot op heden grootschalig (kwantitatief) onderzoek over IFG onder etnisch-culturele minderheden, maar dit lijkt mensen niet tegen te houden te veronderstellen dat IFG veel of zelfs meer voorkomt bij minderheidsgroepen dan bij autochtonen¹. De prevalentie van IFG en 'EGG' is moeilijk te bepalen, maar algemeen wordt aangenomen dat vooral vrouwen slachtoffer worden. De aangiftebereidheid is klein waardoor geweld ondergerapporteerd blijft.

Ondanks een aantal alarmerende vaststellingen; 53% van de vrouwen die in vluchtthuizen voor mishandelde vrouwen verblijven, zijn afkomstig uit etnisch-culturele minderheden; blijft het een moeilijk aan te snijden thema (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, 2007)². Deze weerstand valt onder meer te verklaren door de angst voor clichés en stereotiepe voorstellingen van etnisch-culturele minderheden. Denk aan: *'de allochtone man is gewelddadig en slaat zijn onderdrukte allochtone vrouw.'* Of, de misvatting dat de Koran een moslimman toestaat zijn 'ongehoorzame' vrouw te slaan. IFG binnen etnisch-culturele minderheden wordt in het huidige politieke en maatschappelijke klimaat als een teken van een gebrek aan integratie naar voor geschoven. Voorbeeld bij uitstek is het door Geert Bourgeois, Vlaams minister van Inburgering, gelanceerde starterspakket voor familiemigranten. Het boekje stelt: *'Iemand psychisch of lichamelijk pijn doen, ook uw partner of uw kinderen, is verboden'* (Inburgering, 2012).

Signalen uit het werkveld geven aan dat er met betrekking tot IFG onder etnisch-culturele minderheden weinig ondersteuning voor handen is. De hulpverlening bereikt de doelgroep niet en evenmin vindt de doelgroep de weg naar de hulpverlening. Verschillende initiatieven en acties gericht op etnisch-culturele minderheden zijn eerder lokaal. Een aantal initiatieven vanuit enkele zelforganisaties met betrekking tot IFG werden reeds opgezet, bijvoorbeeld het project partnergeweld bij de Vereniging voor Ontwikkeling & Emancipatie van Moslims (VOEM vzw) en de lotgenotengroep bij Intercultureel Vrouwencentrum Antwerpen (IVCA). Omwille van de taboesfeer waarin IFG baadt, is de sensibilisering en de verhoging van de bespreekbaarheid binnen diverse etnisch-culturele minderheden noodzakelijk. Een meer specifieke vorm van IFG is 'eengerelateerd geweld' ('EGG'). Sinds de 'eremoord' op Sadia Sheikh en het daarop volgende assisenproces kan 'EGG' vanuit het beleid en de hulpverlening op toenemende aandacht rekenen. In het werkveld werden stuurgroepen opgezet, studies besteld en werd op federaal niveau het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen verantwoordelijk voor de implementatie van het beleid inzake 'EGG'. Externen, waaronder Centra voor Leerlingenbegeleiding maar ook de pers, contacteren ella vzw met de vraag naar informatie over huiselijk geweld maar ook 'EGG'.

Geweld binnen persoonlijke relaties wordt nog maar vrij recent (h)erkend als een maatschappelijk probleem dat ernstige gevolgen heeft op fysiek en geestelijk vlak. Het betreft geweld dat plaats vindt tussen mensen die

¹ Zie het antwoord van minister van Binnenlandse Zaken en Gelijke Kansen Joelle Milquet op de vraag van senator Fatma Pehlivan (Belgische Senaat, 2012).

² Dit heeft onder meer te maken met een weinig ontwikkeld sociaal netwerk bij (huwelijks)migranten waarop men kan terugvallen, onbekendheid met de reguliere preventiediensten en –voorzieningen bij relatieproblemen, optreden en ingrijpen na een escalatie van het geweld...

een nauwe relatie met elkaar hebben. Het is de meest omvangrijke geweldsvorm in de samenleving. Het komt in alle socio-economische lagen voor en in alle maatschappijen. Vrouwen en kinderen vormen de grootste slachtoffers, maar het geweld treft ook mannen, ouders en ouderen. Geweld kan ook cultuurspecifieke vormen aannemen, zoals schadelijke culturele praktijken. Een specifieke vorm van geweld binnen persoonlijke relaties, ook wel bestempeld als een schadelijke culturele praktijk, is 'EGG'. Een opmerking die we willen maken, is dat we de term 'EGG' tussen aanhalingstekens plaatsen omdat we er van uit gaan dat er geen 'eer' te rapen valt bij dit soort gewelddaden. Daarnaast minimaliseert de term de ernst van het geweld.

Diverse termen en begrippen verwijzen naar geweld binnen de huiselijke sfeer. IFG verwijst naar geweld tussen (ex-)partners, tussen broers en zussen, door en tegenover kinderen, (groot)ouders en andere familieleden. Een andere term die vaak gebruikt wordt is huiselijk geweld, verwijzend naar geweld dat gepleegd wordt door een persoon uit de huiselijke kring van het slachtoffer. Daders kunnen (ex-)partners, gezins- of familieleden en huisvrienden zijn. Partnergeweld refereert dan weer uitsluitend aan geweld tussen (ex-)partners tussen wie een duurzame affectieve en seksuele relatie bestaat of bestaan heeft.

De definiëring van geweld is niet voor de hand liggend. IFG kan omschreven worden als het handelen of nalaten van handelen van hen die in een persoonlijke relatie staan met het slachtoffer dat lichamelijk, emotioneel, moreel of materieel schade lijdt of zal lijden en waartegen het slachtoffer zich niet kan verweren.

Tolereerbaar gedrag in een relatie komt niet voor iedereen op hetzelfde neer. Grenzen kunnen over de jaren heen verschuiven. Geweld kan verschillende vormen aannemen:

- lichamelijk geweld: schoppen, slaan, wurgen, op- of buitensluiten, met een voorwerp gooien...
- psychologisch geweld: vernederen, afbreken, ontmoedigen, controleren van het sociale leven, het beperken van contacten met vrienden en/of familieleden, intimidaties en bedreigingen, beheersen van de ander...
- verbaal geweld: roepen, schelden, beledigen...
- seksueel geweld: ontorende voorstellen, gedwongen seksuele handelingen, verkrachting...
- economisch geweld: inpalmen van inkomsten en spaargelden, opzadelen met schulden...

Geweld binnen persoonlijke relaties heeft op verschillende vlakken korte- als langetermijn gevolgen. De effecten van geweld situeren zich op fysiek, psychisch, seksueel en socio-economisch vlak. Hoe langer het geweld duurt, hoe meer de levenskwaliteit in het gedrang komt. Intiem partnergeweld is één van de meest voorkomende oorzaken van letsel bij vrouwen. Dit kan gaan om blauwe plekken, kneuzingen, verstuikingen, breuken, snijwonden, hoofdpijn, buikpijn, constipatie en pijn in de borststreek. Dit kan resulteren in chronische gezondheidsproblemen (McCauley, et al., 1995). De gevolgen van geweld binnen persoonlijke relaties uiteten zich ook op mentaal vlak zoals een laag zelfbeeld en eigenwaarde, depressieve klachten, maar ook post-traumatische stressstoornis (PTSS). Fysiek en psychisch geweld zijn sterk gerelateerd aan depressieve symptomen bij vrouwen. Kenmerkende symptomen voor PTSS zijn intense spanning bij de herinnering aan het geweld, het vermijden van gedachten en gevoelens met betrekking tot het geweld, woede-uitbarstingen en gevoelens van onthechting (Cascardi, O'Leary, & Schlee, 1999). Verslavingsproblematiek bij slachtoffers van geweld binnen persoonlijke relaties is frequent. Middelengebruik kan een copingstrategie vormen om met het geweld te leren omgaan (Wingood, DiClemente, & Raj, 2000). Suïcidaal gedrag komt meer voor onder slachtoffers van geweld dan niet-slachtoffers (McCauley, et al., 1995). Het geweld kan ook de seksuele gezondheid op directe of indirecte wijze beïnvloeden (vb. fysieke letsels ten gevolge van fysiek geweld, het vertonen van seksueel risicogedrag, seksuele disfuncties) (Coker, 2007). Ook heeft geweld gevolgen op economisch vlak. De socio-economische kost van IFG voor de maatschappij zijn niet te onderschatten: de direct financiële kosten van het in werking treden van verschillende instanties die geweld proberen te voorkomen of behandelen (o.a. medische en politiediensten, opvang, enz.). Door het aanhoudende misbruik en de daarmee gepaard zijnde verwondingen zijn vrouwen afwezig op hun werk wat resulteert in minder inkomen. Na het verlaten van een gewelddadig partner worden sommige vrouwen thuisloos of duurt het lang voor ze een nieuwe permanente thuis kunnen vinden. Daarnaast mag de impact op kinderen, als getuigen of slachtoffers van geweld, niet onderschat worden.

Geweld vormt een nieuw thema voor ella vzw dat in de loop van 2012 geëxploreerd wordt. In dit kader nemen we via een omgevingsanalyse het thema partnergeweld en in het bijzonder 'EGG' onder de loep. In 2013 zet ella vzw deze inzichten om in concrete acties en projecten omtrent geweld.

2. Doelstelling en methodologie

Een omgevingsanalyse brengt de externe factoren in kaart die men niet zelf kan beïnvloeden, maar waarmee wel rekening moet gehouden worden. In een analyse van de omgeving brengt men de meest relevante evoluties in kaart. Een omgevingsanalyse biedt zicht op welke kansen en opportuniteiten men kan inspelen.

Zoals eerder vermeld, vormen IFG en 'EGG' nieuwe thema's voor ella vzw en dient een interne visie ontwikkeld te worden. ella vzw wil te weten komen hoe IFG en 'EGG' beleidsmatig worden benaderd, of er kwantitatieve gegevens voor handen zijn, welke discours gehanteerd worden, welke spelers in het werkveld zich deze thema's aantrekken, enz. Dit alles om naar buiten te komen met een genuanceerde visie (tekst) over IFG en 'EGG' in het bijzonder. De resultaten uit de omgevingsanalyse en de daaruit vloeiende visietekst dienen als basis voor toekomstige preventie- en sensibiliseringsacties en voor de ontwikkeling van aangepaste methodieken aangaande IFG en 'EGG'.

Binnen het domein IFG wordt specifiek gefocust op fenomenen partnergeweld en 'EGG' omdat vanuit deze optiek een beroep wordt gedaan op de expertise van ella vzw. De omgevingsanalyse bestaat uit een uitgebreide literatuurstudie aangevuld met een overzicht van de relevante actoren en de inbreng van externe deskundigen en sleutelfiguren. De raadpleging van sleutelfiguren biedt snel informatie over het thema. Hiervoor wordt een beroep gedaan op interviews met sleutelfiguren (Sophie Withaecx (doctoraatsstudente VUB), Ingrid Stals (Politie Antwerpen), Isabel Ceballos (IVCA Antwerpen), Koen Dedoncker (vzw Zijn), Sanne Graulus (CAW Mozaïek), Baharak Bashar (Koerdisch Instituut), focusgroepsgesprekken (Femma Intercultureel Brussel, interculturele bemiddelaars Foyer vzw, groep Pakistaanse mannen, leden van de Algemene Vergadering van ella vzw) en de output van stuurgroepvergaderingen en rondetafels over het thema.

De interviews met experts en sleutelfiguren zijn semi-gestructureerd. In een interview beantwoordt de geïnterviewde niet alleen de vragen van de onderzoeker, maar hij/zij formuleert in een dialoog eigen concepties van de persoonlijke belevingswereld (Kvale, 1996). Een sleutelfiguur verschaft een groot deel van de gegevens en is bij voorkeur een vooraanstaand en goed ingelicht lid met een rijke kennis van het onderzochte onderwerp en/of de onderzochte doelgroep (Baarda, de Goede, & Teunissen, 2005). Semi-gestructureerde interviews zijn flexibel. Een vragenlijst garandeert dat alle onderwerpen besproken worden, maar flexibiliteit in volgorde en timing van de vragen is toegestaan. De interviewer kan bijkomende vragen stellen om meer informatie te bekomen. De antwoorden zijn open wat betekent dat de geïnterviewde vrij is in wat en hoe hij/zij antwoordt (Hardon, et al., 1995). Interviews bieden een hoge respons en een mogelijkheid tot verduidelijking van de vragen. Nadelig is dat de aanwezigheid van de interviewer de antwoorden kan beïnvloeden. Net als focusgroepsgesprekken kunnen interviews lijden onder de gebruikelijke bias. De discussieleider of de interviewer kan duidelijk positief of negatief reageren op uitspraken van respondenten waardoor deze sociaal wenselijke antwoorden kunnen geven.

Hardon et al. (1995) beschouwen focusgroepsgesprekken als een manier om informatie omtrent beschikbare kennis, opvattingen, attitudes en gedrag in een gemeenschap te bevestigen en/of te vervolledigen. Focusgroepen kunnen relatief snel uitgevoerd worden, leveren door de groepsinteracties rijke informatie op; en ze bieden in geval van gevoelige en controversiële onderwerpen veiligheid binnen een groep. Daarnaast zorgt het synergetisch effect er voor dat de ene persoon verder bouwt op de uitspraken van de vorige persoon. Zo worden samen betekenissen geconstrueerd. Tenslotte zijn focusgroepsgesprekken flexibel en kunnen verschillende aan het onderwerp gerelateerde punten uitgediept worden. Minpunten aan deze onderzoeksmethode is dat minderheidsstandpunten niet altijd geuit worden. Ook ideeën omtrent afwijkend en sociaal stigmatiserend gedrag zullen niet naar boven komen tenzij de participanten behoren tot een groep dat dit gedrag stelt. Focusgroepen zullen hoofdzakelijk groepsnormen weerspiegelen en assertieve deelnemers riskeren de discussie met hun opvattingen te domineren.

3. Partnergeweld

In dit document wordt gefocust op een specifieke vorm van IFG, namelijk partnergeweld. Kenmerkend is dat partnergeweld en IFG en in het algemeen een proces van lange duur is. Verder wordt het getypeerd door het repetitieve karakter waarvan de ernst en de vorm vaak veranderen. Er is sprake van een asymmetrische machtsrelatie waarbij de dader het slachtoffer als zijn/haar bezit ziet. De relatie leidt tot een verlies van autonomie, zelfvertrouwen en schuld- en schaamtegevoelens bij het slachtoffer.

Het geweld kent een cyclisch proces. De cyclus ziet er als volgt uit:

1. stijging van de spanningen in de relatie en het optreden van woede-uitbarstingen die progressief toenemen
2. crisis en het optreden van fysiek, verbaal en/of seksueel geweld
3. remissie en hoop ofwel de 'honeymoon periode'

In de fase van de spanningsstijging probeert het slachtoffer risicosituaties te vermijden (verbaal, fysiek of seksueel). Na de crisis en agressie gaat het slachtoffer vaak over tot de ontkenning en minimalisering van de feiten. De pleger betoont spijt en probeert de relatie terug te herstellen en het slachtoffer hoopt op verbetering. Bij non-interventie herhaalt deze cyclus zich met een toename in ernst en frequentie.

Bij partnergeweld worden drie belangrijke vormen van geweld binnen intieme relaties onderscheiden (Johnson, 2006).

1. Situationeel koppelgeweld is de meest voorkomende vorm van geweld. Deze vorm van geweld treedt op wanneer een meningsverschil verandert in een kwade ruzie en vervolgens escaleert in geweld. Het geweld kan mild of ernstig zijn en hoewel het vaak om een geïsoleerd incident gaat, toch maken sommige koppels een zich herhalend en gevaarlijk patroon van geweld mee. Dit type geweld wordt bijna evenveel gepleegd door vrouwen als door mannen, maar mannen berokkenen meer schade en hun geweld brengt meer angst in een relatie teweeg. Ook wordt dit type geweld sneller door de autoriteiten opgepikt en wordt er geïntervenieerd.
2. Intiem terrorisme is een vorm van partnergeweld waarbij de pleger het slachtoffer terroriseert en complete controle over zijn partner heeft door het gebruiken van geweld in combinatie met een andere vorm van controletactieken zoals bedreigingen en intimidatie, economische controle, psychologisch misbruik, isolatie en het behoud van mannelijke privileges. In heteroseksuele relaties gaat het bijna altijd om intiem terrorisme van een man naar een vrouw toe. Terrorisme in omgekeerde zin komt weinig voor. Dit type geweld komt minder voor dan situationeel koppelgeweld;
3. Gewelddadig verzet slaat op het geweld wanneer een slachtoffer van intiem terrorisme terug vecht. Dit is het type geweld wanneer vrouwen proberen om de overheersing van misbruikende mannen fysiek te weerstaan. Het is vaak kortstondig omwille van de mogelijkheid van de man om een vrouw lichamelijk te domineren en doordat de meeste vrouwen die gewelddadig verzet plegen zich tot andere copingmanieren wenden.

Meestal blijft mishandeling geen eenmalige gebeurtenis maar gebeurt het herhaaldelijk. Mishandelde vrouwen blijven vaak in de gewelddadige situatie omdat ze over te weinig vaardigheden beschikken om een relatie te beëindigen en/of om bij de man weg te blijven. Een evaluatieonderzoek naar de effecten van een groepshulpverlening voor vrouwen die te maken hebben gehad met huiselijk geweld, laat zien dat een kwart van de deelnemers aangeeft ook in eerdere partnerrelaties mishandeld of misbruikt te zijn (Winants, Slits, Vinckenroye, & Nicolson, 2007).

3.1. Prevalentie

Maar liefst 45% van de vrouwen in Europa rapporteren ooit het slachtoffer van fysiek en/of seksueel geweld te zijn geweest. Gelijkaardige cijfers zijn terug te vinden in Noord-Amerika, Australië en Nieuw-Zeeland. Studies uit Azië, Latijns-Amerika en Afrika tonen aan dat geweld tegen vrouwen alomtegenwoordig is (Htun & Weldon, 2012). De bereidheid om een klacht in te dienen wordt kleiner wanneer men een intieme relatie met de dader heeft en wanneer het om seksueel geweld gaat. Cijfers in verband met partnergeweld zijn bijgevolg bijna altijd onderschattingen. Tijdens de periode 2002 – 2004 werden in verschillende Belgische huisartsentestpraktijken 963 cases van IFG geregistreerd. Men vermoedt dat dit een sterke onderschatting is van de reële situatie. Vier

op vijf slachtoffers zijn vrouwen en 60% van de slachtoffers was tussen 25 en 54 jaar (Bossuyt, 2008). De afgelopen jaren werden acties ondernomen om de problematiek nauwkeuriger te gaan registreren. Tot op heden is in België nog geen grondig en breed opgezet onderzoek gedaan naar IFG in al zijn verschijningsvormen, zowel naar doelgroep (kindermishandeling, partnergeweld,...) als naar vorm (psychisch, fysiek, seksueel, economisch geweld).

Wel werden twee grootschalige studies naar de prevalentie van maatschappelijk geweld in België ondernomen. Een eerste nationaal prevalentieonderzoek naar de aard, de omvang en de gevolgen van fysiek en seksueel geweld bij vrouwen gebeurde in 1987-1988 in opdracht van toenmalig Minister van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke-Kansenbeleid Miet Smet (Vandewege, Bruynooghe, & Opdebeek, 1988). In 1998 werd nogmaals een grootschalig vervolgonderzoek ondernomen door Bruynooghe, Noelanders en Opdebeek (1998). De bedoeling was na te gaan of er evoluties waren in de prevalentie van geweld. In het onderzoek werd geweld in het algemeen, dus ook op mannen bevestigd. In vergelijking met 1988 werd in 1998 verhoudingsgewijs meer geweld toegeschreven aan de partner: 18% versus 28%. Op basis van de resultaten werd een beleid ontwikkeld ter bestrijding van fysiek en seksueel geweld tegenover vrouwen en kinderen. In 2008 heeft het Instituut voor de Gelijke van Vrouwen en Mannen een nieuwe grootschalige studie laten realiseren over het voorkomen, het ervaren en het gebruik van fysiek, seksueel en psychisch geweld (Pieters J. , Italiano, Offermans, & Hellemans, 2010). In België geeft 15% van de vrouwen en 10% van de mannen aan in de afgelopen 12 maanden slachtoffer te zijn geweest van geweld door de (ex-)partner. Vrouwen zijn vaker slachtoffer van ernstig tot heel ernstig partnergeweld. Belgisch onderzoek naar partnergeweld toont aan dat fysieke agressie 1,3% van de geweldsvormen inneemt, terwijl psychologisch of verbaal geweld door 11% van de respondenten wordt aangehaald (Pieters J. , Italiano, Offermans, & Hellemans, 2010). Wat betreft geweld onder familieleden wordt vooral verbaal geweld (13%) gerapporteerd waarvan vrouwen iets vaker slachtoffer zijn dan mannen. Geweldfeiten tussen familieleden worden slechts zelden aangegeven bij de politie (Pieters J. , Italiano, Offermans, & Hellemans, 2010).

In 2006 werd een nieuw registratieformulier voor politiediensten ingevoerd om geweld tussen (ex-) partners of gezinsleden correct en gedetailleerd te bevragen. Tabel 1 toont een overzicht van het aantal aangiftes met betrekking tot fysiek, seksueel, psychisch en economisch geweld in België gedurende de periode 2005-2012 (semester 1) (Federale Politie - CGOP / Beleidsgegevens, 2012). Het is duidelijk dat aangiftes van fysiek geweld binnen het koppel het grootste aandeel innemen en er door de jaren heen een gestage opmars van het aantal aangiftes is.

IFG	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Fysisch, binnen het koppel	12.385	15.557	16.579	19.888	21.945	21.956	21.970	9.845 (semester 1)
Fysisch, tegen afstammelingen	1.396	1.718	1.816	2.153	2.544	2.696	2.974	1.401 (semester 1)
Fysisch, tegen andere leden	10.608	11.683	12.038	7.481	3.728	3.905	3.810	1776 (semester 1)
Seksueel, binnen het koppel	47	101	129	120	141	128	121	57 (semester 1)
Seksueel, tegen afstammelingen	580	644	583	626	561	634	597	254 (semester 1)
Seksueel, tegen andere leden	70	92	107	94	95	74	71	31 (semester 1)
Psychisch, binnen het koppel	19.560	19.583	20.057	20.435	20.845	20.843	21.258	9626 (semester 1)
Psychisch, tegen afstammelingen	53	118	170	228	254	264	265	120 (semester 1)
Psychisch, tegen andere leden	185	387	533	751	817	866	773	306 (semester 1)
Economisch, binnen het koppel	586	1.076	1.284	1.558	1.702	1.780	1.799	704 (semester 1)
Economisch, tegen afstammelingen	64	90	103	129	140	131	130	60 (semester 1)
Economisch, tegen andere leden	4.402	4.009	3.928	3.892	3.782	3.604	3.354	1539 (semester 1)

Tabel 1: Aangiftes IFG 2005-2012 (Bron: (Federale Politie - CGOP / Beleidsgegevens, 2012)

Onderzoek toont aan dat een klein percentage van de slachtoffers van huiselijk geweld, namelijk 14%, aangifte doen bij de politie. Wanneer de dader de partner is verhoogt het percentage aangiftes to 17,9%. Redenen waarom men het geweld niet rapporteert variëren van een gevoel van schaamte, vrees voor retaliëring, het idee dat het weinig uitmaakt om een aangifte te doen (Pieters, Italiano, Offermans & Hellemans, 2010).

Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk geeft volgend overzicht van het aantal vragen op het onthaal en het aantal effectieve begeleidingen inzake partnergeweld binnen alle Vlaamse CAW's. Een cliënt kan meer dan één vraag of probleem hebben. Op een totaal van 112.455 cliënten op onthaal in 2011 zijn er 7.832 cliënten (7%) waarbij familiaal geweld als problematiek gescoord werd in de problematiekenlijst. Vanaf 2008 werd de registratie van IFG verfijnd met meer gedetailleerde gegevens over de verschillende vormen van IFG. Zowel voor als na deze aanpassing tonen de cijfers dat er een substantiële toename is van situaties van familiaal geweld in het CAW-onthaal. Het hoogste aantal gaat over partnergeweld (84% in 2011), gevolgd door kindermishandeling en -verwaarlozing (6% in 2011) en oudermis(be)handeling (3% in 2011). Partnergeweld is in verhouding tot andere vormen van geweld ook de grootste stijger (Mendonck & Cautaeers, 2012).

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Vragen m.b.t. partnergeweld op onthaal	2.130	3.141	3.923	5.877	6.828	7.006	7.478
Begeleidingen partnergeweld	1.350	1.599	1.486	2.366	2.555	2.646	2.688
Totaal aantal begeleidingen	38.904	37.306	36.713	38.079	41.332	40.648	40.606

Tabel 2: Vragen en begeleidingen partnergeweld binnen de CAW's (Mendonck & Cautaeers, 2012).

Er is geen duidelijk materiaal voor handen over IFG onder etnisch-culturele minderheden. Enkel het verkennende kwalitatieve onderzoek van Clycq, Lodewyckx en Timmerman (2004) gaat dieper in op IFG binnen etnisch-culturele minderheidsgezinnen waarin buitenlands onderzoek onder de loep wordt genomen, afgewisseld met interviews met een tiental hulpverleners uit het Vlaamse werkveld. De interviews met hulpverleners kwamen in verschillende gesprekken de 'typische' vormen van geweld geassocieerd met de 'andere' culturen aan bod zoals 'eerwraak' of het opsluiten van de vrouwelijke partner. Dit fenomeen zou zich vooral bij nieuwkomers voordoen. Vrouwen uit etnisch-culturele minderheden die opvang vinden in een vluchthuis zijn dijkwijs nieuwkomers die in het kader van een huwelijk naar België zijn gekomen. Zij worden soms mishandeld of zijn ontevreden over de huwelijksituatie die niet beantwoordt aan de eigen verwachtingen. Geïnterviewde hulpverleners bemerkten dat vrouwen van de tweede of derde generatie in een vluchthuis terecht komen wanneer ze gedwongen worden te huwen en bijgevolg wegluchten. De hulpverleners geven aan dat de overeenkomsten omtrent IFG tussen autochtonen en etnisch-culturele minderheden de verschillen ruim overtreffen.

Nederlands onderzoek naar de prevalentie van huiselijk geweld onder Surinamers, Antillianen en Arubanen, Marokkanen en Turken wees uit dat huiselijk geweld onder deze (24%) minder voorkwam dan bij autochtone Nederlanders (45%) (van Dijk & Oppenhuis, 2002). Dit liet de onderzoekers niet na om er op te wijzen dat er wel sprake van onderrapportage moest zijn. Verklaringen hiervoor zochten de onderzoekers bij het gesloten karakter en de gevoelens van eer en schaamte bij verschillende etnisch-culturele minderheden. De onderzoekers betwisten dat huiselijk geweld minder zou voorkomen onder de bevroagde etnisch-culturele minderheden en het lijkt er op dat de cijfers van de autochtone gemeenschap de 'norm' zouden zijn waaraan etnisch-culturele minderheidsgroepen aan zouden moeten 'voldoen'. De gegevens tonen aan dat er aantal gelijkenissen maar ook verschillen zijn op gebied van huiselijk geweld tussen autochtonen en etnisch-culturele minderheden. Bij beide groepen vormen jongeren (tussen 15 en 20 jaar) het slachtoffer. Zowel mannen als vrouwen zijn slachtoffer van geweld maar vrouwen hebben vaker te maken met intens geweld. De daders zijn meestal mannen. Er is sprake van meer geweld door (huis)vrienden en broers onder de autochtone groep dan onder de onderzochte minderheidsgroepen. Er wordt meer huiselijk geweld gepleegd door (ex-)partners uit de minderheidsgroepen. De bestudeerde minderheidsgroepen doen net iets frequenter aangifte bij de politie en plegen iets vaker verzet tegen de dader. Interculturele bemiddelaars van diverse origine beschrijven verschillende vormen van IFG onder minderheidsgroepen gaande van psychisch en verbaal geweld, maar ook geweld gepleegd door de schoonfamilie:

Kleineren, echt het psychologisch, het verbale geweld. Dat kun je niet bewijzen. Meestal weten die mensen dat dat niet kan. Allez, want je moet een attest binnen leveren van slagen en verwondingen, maar als je psychisch mishandelt...dat dat meer bewust, dat de mensen meer bewust zijn van hoe ze met geweld moeten omgaan wanneer ze meer geschoold zijn. (H., interculturele bemiddelaar)

Psychisch geweld is wel zwaarder en dat wordt meer uitgevoerd, eigenlijk, de laatste tijd... Nu weet men ja dat (fysiek geweld) kan bewezen worden, dus dan durft men minder aan te raken. Dan gaat hij pesten of negeren of vernederen en... (E., interculturele bemiddelaar)

Soms gaat het zo ver dat ze in het ziekenhuis belanden en dan moet ze daar recupereren. Of je wordt dan ineens geconfronteerd met huiselijk geweld en je denkt dan 'Ja, man mishandelt vrouw', maar als ik dan daar ben dan is het juist andersom: 'Mijn man is een heel lieve man'. Ik denk dan 'Ja, ze wil haar man beschermen'. Maar achteraf zie je dat het een heel ander verhaal is. De man is een heel lieve man die zorgt voor zijn vrouw maar die werkt, die is overdag niet thuis. Als ie thuis is dan is alles ok maar tussentijd, zijn vrouw heeft de hele dag met zijn moeder moeten...allez leven. En als de moeder komt, dan zie je de patiënt heel anders, die durft ook niet zo veel te zeggen. En als ze (de schoonmoeder) weggaat, dan is het van ja. Dan is het van 'Okay, er is wel een probleem'. En dan ga je met haar man dan praten. Eerst is het ontkennen: 'Het kan niet dat mijn moeder, neen, allez...' Maar achteraf ja, pas dan beseft ie dat er toch signalen waren. (R., interculturele bemiddelaar)

3.2. Wetenschappelijke verklaringen

De motivaties en verklaringen achter de geweldproblematiek zijn veelzijdig en talrijk. Deze verklaringsmodellen aangaande partnergeweld kunnen in drie categorieën ondergebracht worden: feministische/socioculturele theorieën, intergenerationele overdracht gebaseerd op de sociale leertheorie van Bandura en psychologische theorieën (Gorvo & Johnson, 2007). Al deze perspectieven hebben natuurlijk hun pluspunten en tekortkomingen.

3.2.1. Feministische/socioculturele verklaringen

De meeste kans op geweld is er in relaties met ongelijke machtsverhoudingen, afhankelijkheid van de ene partner van de ander, waar het geweld wordt goedgepraat en/ of gelegitimeerd en waar de sociale omgeving niets doet om de geweldenaar tegen te houden. Factoren die geweld bevorderen of juist tegengaan hebben dus vooral te maken met machts- en afhankelijkheidsrelaties. Daarnaast zijn de normen en opvattingen over geweld in de relationele sfeer en de reactie van de sociale omgeving van belang. Geweld is een instrument om macht te behouden of te vestigen. Waar machtsverhoudingen verschuiven of veranderen, neemt de kans op geweld toe. Waar nieuwe evenwichten ontstaan, neemt die kans weer af (Groen & van Lawick, 2003).

In deze visie wordt IFG als een product van het patriarchaat beschouwd waarbij huiselijk geweld het gevolg is van sociaal geconstrueerde en politiek en cultureel aanvaarde genderongelijkheid. Deze benadering richt zich niet op het individu maar op de maatschappij. Centraal staan de machtsverhoudingen tussen mannen en vrouwen die in de cultuur zitten ingebakken. Een patriarchaal georiënteerde maatschappij leert vrouwen dat zij ondergeschikt zijn aan de man. Mannen worden geleerd 'de baas te zijn'. Mannen worden met andere woorden gesocialiseerd om te domineren, zowel op sociaal-economisch als emotioneel gebied. Die dominantie legitimeert het geweld door mannen. Geweld binnen de relatie wordt dan een legitiem middel om de controle van de man over de vrouw tot uiting te brengen (Vanthienen, 2002).

De grootste kritiek op het feministische model komt van de theorieën over mishandeling binnen lesbische relaties. Het feit dat zowel dader als slachtoffer vrouw zijn, trekt de voorrang van genderongelijkheid in het verklaren van de dynamieken binnen mishandeling in lesbische relaties in twijfel (Sodoloff & Dupont, 2005).

3.2.2. Intergenerationele overdracht

De intergenerationele overdracht van IFG baseert zich hoofdzakelijk op de sociale leertheorie. Deze stelt dat het observeren van IFG gedurende de kindertijd ideeën en normen ontwikkelt over hoe, wanneer en ten

aanzien van wie agressie gepast is. Via positieve en negatieve bekrachtiging wordt geleerd of gewelddadig gedrag al dan beloond/bestraft wordt. Dit model veronderstelt dat het geweld van generatie op generatie wordt overgedragen. Kinderen uit gezinnen waarin geweld voorkomt, leren via 'modeling' gewelddadig gedrag aan. Als volwassenen zullen ze ook naar geweld grijpen omdat ze dit als 'normaal' zien. Plegers kopiëren het gedrag van gezaghebbende personen die als rolmodel fungeerden. Op deze manier belandt het gezin in een vicieuze cirkel van geweld. Geweld is voor de pleger een manier om ruzies te winnen. Het winnen vormt zo de 'beloning' voor het gebruik van geweld (Vanthienen, 2002). Ook hier vallen enkele bedenkingen te maken. Rolmodellen worden niet altijd geïmiteerd. Vaak zetten mensen die geweld in het gezin hebben meegemaakt zich af tegen de gewelddadige figuur. Geweldplegers reageren niet altijd op externe prikkels, dus niet zozeer op ruzies. Aanleiding voor geweld zijn meestal triviaal en zonder aanwijsbare redenen.

3.2.3. Psychologische benaderingen

Psychologische perspectieven vertrekken vanuit individuele factoren zoals persoonlijkheidsstoornissen, neurobiologische en -anatomische factoren, verstoorde of onveilige hechting tijdens de kindertijd, ontwikkelingspsychopathologie, cognitieve vervormingen en post-traumatische symptomen die de oorzaak van geweld kunnen vormen. Daderhulpverlening geeft meer inzicht in de motieven en achtergronden van gewelddadige mannen. Vaak gaat het om mannen die weinig zelfwaardering en sterke gevoelens van verlatingangst hebben en/of zelf ervaring hebben met mishandeling (Dutton, 2000)(Serkei, 2004).

De vraag die rijst is waarom geweld zich dan enkel in de intieme sfeer voordoet. Bovendien blijken vele daders plots te kunnen stoppen met het geweld van zodra er derden binnenkomen of aanwezig zijn. Partnergeweld heeft ook een symbolische betekenis die niet kan verklaard worden vanuit een louter biologische oorzaak (Dutton, Golant, & Pijnaker, 2000).

3.2.4. Geïntegreerde visie

Eenzijdige verklaringen benaderen het probleem te eenvoudig en voldoen niet. Een multifactoriële, veeleer dan een unifactoriële benadering is aangewezen om de geweldproblematiek te begrijpen. Vertrekkend vanuit de complexiteit van het thema wordt er vanuit gegaan dat verschillende factoren samen op verschillende niveaus een invloed uitoefenen. De Wereldgezondheidsorganisatie gebruikt een ecologisch model dat een conceptueel kader biedt voor het begrijpen van de aard en de oorzaken van geweld tegen vrouwen. Het model probeert verschillende perspectieven over huiselijk geweld tegen vrouwen te integreren zonder één enkele oorzaak van geweld aan te wijzen maar door het in kaart brengen van een reeks variabelen die het risico op geweld kunnen vergroten of verkleinen.

Ecologische modellen veronderstellen dat gedrag zich niet in een vacuüm voordoet en behandelen de verhouding van het individu tot zijn/haar omgeving (dit zijn interpersoonlijke relaties, gemeenschaps- en maatschappelijke invloeden). Op individueel niveau speelt de ontwikkelingsgeschiedenis van zowel dader als slachtoffer mee. Ontwikkelingsgeschiedenis slaat op aangeleerde gedragingen, cognities en emotionele reacties op stressoren. Middelengebruik (vb. drug- en alcoholmisbruik), maar ook psychische (vb. depressie) en persoonlijkheidsfactoren (vb. persoonlijke visie op geweld en genderrolideologie) kunnen de kans op geweld verhogen. Rond het individu bevinden zich relaties en interacties die de persoon heeft met andere personen en systemen in de omgeving. Daarbij kan het gaan om familieleden, vrienden, collega's en significante anderen. Ook deze relaties en interacties kunnen een invloed hebben op het in stand houden van geweld. Keurt de omgeving het gebruik van geweld bij het oplossen van conflicten goed, dan zal er eerder naar geweld gebruik gemaakt worden van geweld. De gemeenschap en/of maatschappij waarin het individu leeft kan ook bijdragen tot de risicofactoren. Deze kunnen te maken hebben met een klimaat waarin bijvoorbeeld interpersoonlijk geweld wordt gezien als een aanvaardbare manier om een conflict te beslechten, maar ook met kwesties als sociale inclusie en uitsluiting. Geweld tegen vrouwen moet gezien worden in de context van structurele ongelijkheid binnen de maatschappij waar het geweld zich voordoet zoals gerepresenteerd in attitudes, culturele normen en instellingen (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2002).

Risicofactoren uit het verleden (zelf slachtoffer van geweld zijn, emotionele deprivatie...) en het heden (in armoede leven, relatie-of tewerkstellingsproblemen...) kunnen de kans op geweld doen toenemen. Elk apart is de impact van deze risicofactoren niet zo groot, maar komen talrijk en tegelijkertijd voor dan stijgt de kans op het gebruik van geweld aanzienlijk. Risicofactoren met betrekking tot etnisch-culturele minderheden en de

migratiesituatie zijn onder meer: de onzekere verblijfsstatus van de nieuwkomer, de taalbarrière, de afhankelijkheid van de schoonfamilie en het gebrek aan netwerken voor steun in conflictbemiddeling. Ook de veranderende gezinsdynamiek kan een risicofactor zijn. Bij een huwelijk van een nieuwkomersbruidegom met een tweedegeneratiebruid is de echtgenote vaak verantwoordelijk voor het gezinsinkomen. Conflicten tussen de verwachtingen van de bruid en bruidegom, namelijk nieuwe machtsverhoudingen in het gezin lopen niet volgens de 'traditionele' genderrollen, kunnen spanningen doen ontstaan (Clycq, Lodewyckx & Timmerman, 2004).

3.3. Beleid

Lange tijd was er op nationaal en internationaal vlak weinig aandacht voor geweld tegen vrouwen. Geweldsvormen zoals verkrachting, mensenhandel, huiselijk geweld, 'EGG', vrouwelijke genitale verminking en andere vormen van misbruik werden niet beschouwd als een mensenrechten- of vrouwenrechtenkwestie. Zelfs de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens vermeldt geweld tegen vrouwen niet, terwijl het andere genderkwesties zoals familiewetgeving wel aanraakt (Htun & Weldon, 2012).

Vanaf de jaren 1980 eisten vrouwengroepen en -activistes aandacht voor het fysieke, geestelijke en het economische misbruik van vrouwen. De vrouwenbeweging belichtte de genderdimensie van interpersoonlijk geweld. Het duurde een tijd vooraleer geweld tegen vrouwen, mede onder invloed van de vrouwenbeweging, niet langer als een privéaangelegenheid maar als een maatschappelijk probleem werd erkend.

In 2013 staat geweld hoog op de internationale agenda: In de Verenigde Naties Commissie van de Status van de vrouw wordt de eliminatie en preventie van geweld op vrouwen als thema behandeld. 2013 is ook het Europees jaar tegen geweld op vrouwen.

3.3.1. Internationale normen

Geweld tegen vrouwen doet zich zowel in het openbare als in het privéleven voor. Partnergeweld is een maatschappelijk probleem dat door staten ernstig genomen moeten worden. Geweld komt heel regelmatig in de private sfeer voor en is één van de meest voorkomende maar ook minst zichtbare vorm van geweld tegen vrouwen. Geweld tegen vrouwen neemt verschillende vormen aan en werd door de Verenigde Naties en Europa in toenemende mate gezien als een schending van de mensenrechten en een aanzienlijk obstakel richting gendergelijkheid. De beleidsvisie omtrent geweld tegen vrouwen evolueerde in de loop der tijd en wordt nu beschouwd als de manifestatie van historisch gegroeide ongelijke machtsrelaties tussen mannen en vrouwen waardoor vrouwen in een ondergeschikte positie verkeren en gediscrimineerd worden.

A. Verenigde Naties (VN)

Het Verdrag inzake de Uitbanning van alle Vormen van Discriminatie van Vrouwen werd door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in 1979 aangenomen en ging van kracht in 1981. Het Verdrag voorziet in een definitie van discriminatie van vrouwen en stelt een actie-agenda op om een einde te stellen aan genderdiscriminatie. Van de staten die het verdrag bekrachtigen, wordt verlangd dat ze gendergelijkheid in hun binnenlandse wetgeving verankeren, discriminerende bepalingen in de wetten afschaffen en nieuwe bepalingen bekrachtigen die behoeden voor discriminatie van vrouwen. Het verdrag vermeldde geweld tegen vrouwen niet als een prioriteit op zich noch erkende het de verbanden tussen verschillende vormen van geweld tegen vrouwen en mannelijke dominantie. Geweld binnen het gezin, vrouwelijke genitale mutilatie en andere schendingen van vrouwenrechten werden als aparte kwesties behandeld (Weldon, 2006).

Geleidelijk aan werd geweld tegen vrouwen beschouwd als een vorm van genderdiscriminatie, een gerechtvaardigde mensenrechtenkwestie en als een bedreiging voor de gezondheid en het welzijn van vrouwen. In het 'Report of the World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace' werd voor het eerst in een officieel VN-document de term huiselijk geweld vermeld (United Nations, 1980). Het rapport adviseert om wetgeving ter preventie van huiselijk en seksueel geweld tegen vrouwen te bekrachtigen en uit te voeren. Tijdens de derde wereldvrouwenconferentie in Nairobi werden overheden opgeroepen om effectieve maatregelen te nemen om alle vormen van geweld tegen vrouwen, inclusief huiselijk geweld, te identificeren, te voorkomen en uit te roeien (United Nations, 1985). In

1993 nam de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties Resolutie 48/104, de Declaratie tegen geweld tegen vrouwen, aan. Daarin werden normen voor internationale wetgeving vastgelegd ter bescherming van vrouwen tegen seksueel en gendergerelateerd geweld. De Declaratie spoort staten niet alleen aan om zich te onthouden van geweld tegen vrouwen, maar dringt ook aan op positieve maatregelen om geweld gepleegd door openbare en private actoren te verhinderen en op het oprichten van ondersteunende netwerken voor slachtoffers van gendergerelateerd geweld. Geweld tegen vrouwen, met name huiselijk geweld, was een hoofdpunt tijdens de vierde Wereldconferentie voor Vrouwen te Beijing (United Nations, 1995). In resolutie 58/147 'Uitbanning van huiselijk geweld op vrouwen', goedgekeurd in 2004, erkent de Algemene Vergadering dat IFG een mensenrechtenkwesie is met gevolgen op korte en lange termijn. De resolutie onderkent de verschillende vormen van huiselijk geweld: lichamelijk, psychisch, economisch en seksueel.

B. Europa

Op Europees niveau zijn er zowel initiatieven vanuit de Europese Unie en de Raad van Europa. De Europese Unie (EU) heeft geen wettelijk bindende instrumenten om vrouwen te beschermen tegen gendergerelateerd geweld. Dit betekent dat de EU-lidstaten zelf maatregelen moeten nemen. Wel zijn er een aantal richtlijnen betreffende gelijke behandeling van vrouwen op vlak van arbeid en de bestrijding van mensenhandel. Op EU-niveau vonden beleidsontwikkelingen plaats omtrent huiselijk geweld die lidstaten richtlijnen bieden en als referentie dienen voor de evaluatie van de nationale actieplannen van de lidstaten. Op 11 september 2012 ratificeerde België, het eerste bindende instrument op Europees niveau, de Conventie over de preventie en de bestrijding van geweld tegen vrouwen. In de 'Strategy for equality between women and men (2010-15)' wordt gendergerelateerd geweld als één van de actieprioriteiten in de EU gedurende 2010-15 naar voor geschoven. De Raad van ministers heeft in 2011 een nieuw Europees pact voor gendergelijkheid voor de periode 2011-2020 aangenomen. In het pact bevestigt men opnieuw het voornemen van de EU om alle vormen van geweld tegen vrouwen te bestrijden. De Raad van ministers roept de lidstaten op om naar een betere preventie van geweld tegen vrouwen toe te werken en om slachtoffers beter te beschermen. Er is ook aandacht voor de rol van mannen en jongens om geweld uit te bannen. De Raad van de Europese Unie heeft op 6 december 2012 conclusies aangenomen over de bestrijding van geweld tegen vrouwen en hulpverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld. De Raad beklemtoonde dat geweld tegen vrouwen een laakbare schending van de mensenrechten is en in geen geval op grond van traditie of religie te rechtvaardigen is. Geweld tegen vrouwen raakt de samenleving als geheel en vormt een belemmering voor de actieve deelname van vrouwen aan de samenleving, zo wordt in de conclusies gesteld.

Sinds 2000 heeft de Europese Commissie de aanpak van huiselijk geweld als eis opgenomen voor lidmaatschap van de Europese Unie. Op Europees niveau zijn er nog geen juridische beleidsinstrumenten die zich specifiek op geweld tegen vrouwen richten. Echter heeft de Europese Commissie de wens dit te veranderen, zoals waar te nemen is in de 'Roadmap for equality between women and men (2006)' waarbij geweld tegen vrouwen als een vorm van discriminatie wordt gezien. In 2007 nam de Europese Commissie een aanbeveling aan die de lidstaten oproept maatregelen te treffen tegen huiselijk geweld tegen vrouwen en kinderen. Via het Vrouwenhandvest versterkt en verdiept de Europese Commissie haar engagement voor de gelijkheid van vrouwen en mannen. Deze politieke verklaring bakent vijf actierreinen af en verplicht de Commissie ertoe in al haar beleidslijnen voor de komende vijf jaar een genderdimensie op te nemen en specifieke maatregelen voor de bevordering van de gelijkheid te treffen. In het handvest wordt ook de intentie opgenomen om de maatregelen tegen geweld op vrouwen op te voeren. Via het DAPHNE-programma zet de Europese Commissie zich sinds 1997 in voor het voorkomen van en de strijd tegen geweld gericht op kinderen, jongeren en vrouwen en het beschermen van slachtoffers en risicogroepen.

Het Comité van de Ministers van de Raad van Europa bracht in 1985 door middel van Aanbeveling No.R4 aangaande geweld binnen het gezin geweld in de private sfeer onder de aandacht. Deze aanbeveling erkent de specifieke impact van geweld binnen het gezin op enerzijds kinderen en anderzijds vrouwen. In 1990 werd Aanbeveling No.R2 aangaande sociale maatregelen met betrekking tot geweld binnen het gezin opgesteld waarin wordt aangedrongen op informatieverspreiding en sensibilisering omtrent de problematiek, de detectie en rapportering van geweld, hulp en therapie voor het betrokken gezin, specifieke maatregelen gericht naar kinderen, vrouwen, ouderen en plegers.

Sinds 2000 heeft de Raad van Europa verschillende resoluties en aanbevelingen aangenomen over geweld tegen vrouwen of specifieke vormen daarvan zoals relationeel geweld, gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale mutilatie en 'EGG'. In 2002 ging het Comité van Ministers van de Raad van Europa akkoord over Aanbeveling 5 betreffende de bescherming van vrouwen tegen geweld. Daarin worden overheden van de lidstaten opgeroepen tot onder meer: het herzien van hun wetgeving en beleid met het oog op het garanderen van de mensen-, sociale en economische rechten en vrijheden van vrouwen, het betrekken van ngo's in de strijd tegen geweld op vrouwen, het toezien op de bestraffing van het geweld en de bescherming van de slachtoffers, het erkennen van geweld van mannen ten aanzien van vrouwen als een structureel en maatschappelijk probleem ten gevolge van ongelijke machtsrelaties. In dezelfde aanbeveling wordt 'EGG' ter sprake gebracht. Er wordt opgeroepen om 'eermisdaden' te bestraffen, preventiemaatregelen te nemen, organisaties die deze praktijk bestrijden te ondersteunen, en personen die medeplichtig zijn aan 'eermisdaden', deze faciliteren of aanmoedigen te bestraffen. In 2011 nam het Comité van ministers van de Raad van Europa het Verdrag over de preventie en de bestrijding van geweld tegen vrouwen huiselijk geweld aan. Het Verdrag voor het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en tegen huiselijk geweld werd in 2011 gepubliceerd. Het Verdrag promoot de internationale samenwerking met betrekking tot geweld tegen vrouwen en stelt zich tot doel om vrouwen te beschermen tegen alle vormen van geweld en om geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen, te vervolgen en uit te roeien³.

De Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa formuleerde het afgelopen decennium een reeks resoluties en aanbevelingen in functie van de strijd tegen het geweld op vrouwen. In 2000 vaardigde de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa Aanbeveling 1450 aangaande geweld tegen vrouwen in Europa uit. Een greep uit de geformuleerde aanbevelingen met betrekking tot geweld tegen vrouwen: het opstellen van een Europees programma dat de wet en procedures op Europees niveau harmoniseert, de introductie van wetgeving die alle vormen van huiselijk geweld en verkrachting binnen het huwelijk strafbaar stelt, de veiligheid van vrouwen waarborgen en maatregelen nemen die boetes en straffen opleggen, en meer flexibiliteit in de toegang tot de rechtspraak. Aanbeveling 1582 aangaande huiselijk geweld tegen vrouwen uit 2002 somt een aantal maatregelen op naar slachtoffers van huiselijk geweld toe, legt de nadruk op het nemen van preventiemaatregelen en het introduceren van wettelijke maatregelen op nationaal niveau. Aanbeveling 1681 uit 2004 roept op tot een pan-Europese campagne in de strijd tegen huiselijk geweld⁴. De Algemene Vergadering herhaalde in 2006 via Resolutie 1512 en Aanbeveling 1759 zijn eenstemmigheid omtrent de strijd tegen huiselijk geweld. Nationale overheden werden aangespoord om een aantal acties te ondernemen om huiselijk geweld te veroordelen en om gecoördineerde actie, onderzoek en financiering op te zetten⁵. Bij de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa loopt een campagne die het parlement van de aangesloten landen ertoe wil aanzetten om partnergeweld en verkrachting binnen het huwelijk als een strafbaar feit te bestempelen, te zorgen voor de uithuiszetting van gewelddadige partners, toegang tot justitie te garanderen en voldoende budget te voorzien om de wet toe te passen⁶.

C. Regionale conventies

Ook in regionale conventies is er oog voor de uitbanning van geweld tegen vrouwen. Uit 1994 dateert het 'Inter-american Convention on the prevention, punishment and eradication of violence against women' dat onder meer de beschermde rechten van vrouwen opsomt en de plichten van de staat preciseerd in de strijd tegen geweld tegen vrouwen. De Conventie is van toepassing op de leden van de 'Organization of American States'.

---

3 Daarnaast bestrijdt de Conventie alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en wordt een omvattend kader, beleid en maatregelen ontworpen voor de bescherming van en de hulp aan alle slachtoffers van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld. Via de Conventie worden steun en hulp geleverd aan organisaties en wethandhavinginstanties ten einde krachtadig samen te werken om tot een geïntegreerde aanpak van de uitroeiing van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te komen. De implementatie van de bepalingen van de Conventie door de ondertekende partijen wordt door middel van een specifieke controlemechanisme gewaarborgd.

4 Verwijzend naar Aanbeveling 1681 uit 2004 'Recommendation 1681 on the Campaign to combat domestic violence against women in Europe.

5 Het gaat om Aanbeveling 1759 en Resolutie 1512 (2006) 'Parliaments united in combating domestic violence against women.

6 Dit heeft betrekking op Resolutie 1582 en Aanbeveling 1817 'Parliaments united in combating domestic violence against women': mid-term assessment of the campaign uit 2007.

Het 'Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa' uit 2003 behandelt de eliminatie van discriminatie tegen vrouwen, beschrijft de rechten van vrouwen op vlak van huwelijksluiting, scheiding, veiligheid, erfrecht... en de uitroeiing van schadelijke culturele praktijken.

In 2004 stelde de Associatie van Zuidoost-Aziatische de 'Declaration on the Elimination of Violence Against Women in the ASEAN Region' op. In de verklaring wordt onder meer vooropgesteld om tot meer regionale en bilaterale samenwerking te komen aangaande onderzoek naar en gegevensverzameling over geweld tegen vrouwen, het promoten van een geïntegreerde en holistische aanpak van geweld tegen vrouwen, het aanmoedigen van gendermainstreaming, de bekrachtiging en invoering van wettelijke bepalingen die geweld tegen vrouwen voorkomen en bestraffen, vrouwen beschermen en slachtoffers re-integreren. Daarnaast worden de noodzakelijke stappen ondernomen om alle vormen van discriminatie tegen vrouwen aan te pakken en om vrouwen te empoweren in hun economische onafhankelijkheid en het genieten van alle mensenrechten en -vrijheden.

3.3.2. België

In België is de problematiek van geweld tegenover vrouwen een politiek aandachtspunt sinds de jaren 1980, waarbij vooral werd gefocust op fysiek en seksueel geweld in partnerrelaties. Aanvankelijk lag de klemtoon op het ontvluchten van de geweldsituatie en het begeleiden van de vrouwen naar een zelfstandig leven. Deze taak werd opgenomen door vluchthuizen en vrouwenopvangcentra. Geleidelijk aan kregen de vluchthuizen meer (financiële) omkadering en werden ze ingebed binnen de CAW-structuur.

A. Federaal beleid

In 2001 werd in België het eerste Nationaal Actieplan (NAP) inzake de strijd tegen het geweld op vrouwen uitgewerkt. Alle acties in het kader van de strijd tegen geweld op vrouwen werden voor het eerst gecoördineerd en in gezamenlijk overleg bepaald. Na een evaluatie verscheen in 2004 een tweede NAP met als hoofdthema de strijd tegen (ex-)partnergeweld. Het NAP 2004-2007 werd uitgebreid met acties van de Gemeenschappen en de Gewesten. De opeenvolgende acties en actieplannen hebben betrekking op zes strategische doelstellingen namelijk sensibilisering, opleiding en vorming, preventie, bescherming en opvang, begeleiding, opvolging en repressieve maatregelen opgelegd aan daders, registratie, coördinatie en evaluatie. In het NAP werd tevens het belang van de bestaande provinciale coördinatoren geweld bevestigd in de lokale integrale aanpak van het fenomeen. Op preventief vlak maakt de problematiek van IFG deel uit van de prioritaire fenomenen zoals weerhouden in het Ministerieel besluit met betrekking tot de strategische veiligheids- en preventieplannen 2007-2010. Het derde NAP ter bestrijding van partnergeweld (2008-2009) voorzag in de oprichting van een werkgroep met als doel het actiegebied uit te breiden naar nieuwe vormen van geweld zoals gedwongen huwelijken, vrouwenbesnijdenis en 'EGG'. Door het opnemen van 'EGG' verscheen de thematiek voor het eerst op federaal en deelstaatsniveau op de beleidsagenda. Hoewel de bestrijding van partnergeweld prioritair blijft, werd het actiedomein van het vierde NAP 2010-2014 uitgebreid naar andere vormen van geweld: gedwongen huwelijken, eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminkingen. Het vierde NAP formuleerde enkele globale, strategische en operationele doelstellingen en maatregelen voor de integrale aanpak en de bestrijding van partnergeweld⁷.

B. Vlaams beleid

---

⁷ De eerste globale doelstelling zet in op de kennisontwikkeling en het verbeteren van het inzicht in de problematiek partnergeweld. De strategische doelstellingen die hieronder vallen, hebben betrekking op het verwerven van betrouwbare en uniforme kwalitatieve en kwantitatieve gegevensverzameling om een aangepast beleid tegen partnergeweld te garanderen. In de tweede globale doelstelling wordt ingezet op maatschappelijke informatieverstrekking en sensibilisering omtrent partnergeweld (verspreiding van brochures, ontwikkeling van een website, postercampagne, sensibilisatieacties naar jongeren en journalisten toe...). In de derde globale doelstelling wordt gewerkt aan het voorkomen en opsporen van partnergeweld (onder andere het trainen van professionelen). De vierde globale doelstelling heeft aandacht voor de hulp en onthaal voor slachtoffers en de aangepaste opvolging van daders (onder meer voorkomen van recidive). Ook wordt ingezet op de continuïteit en de complementariteit van de diensten van de instellingen voor slachtoffer- en daderhulp. Globale doelstelling vijf voorziet in een aangepaste politiole en gerechtelijke aanpak van de problematiek.

In de omzendbrief van 7 juli 2006 riep Vlaams Minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin de CAW's op werk te maken van de versterking van de aanpak van partnergeweld. In elke regio moest een aanspreekpunt komen waar burgers, politie, parket, welzijns- en gezondheidsactoren een hulpvraag in verband met partnergeweld kunnen stellen. De omzendbrief beoogde een verruiming van het hulpaanbod dat kan ingezet worden in situaties van IFG. De hulpverlening intervenueert zo snel mogelijk na melding van acuut geweld hetzij ambuland hetzij mobiel. De CAW's werden als casemanager ingezet en moesten netwerkstructuren ontwikkelen in het eigen CAW of met andere CAW's in dezelfde regio als met politie, parket en andere welzijns- en gezondheidsactoren. CAW's werden aangespoord om hun deskundigheid te ontwikkelen op het vlak van het tussenkomsten in de relationele geweldcyclus en de aanpak van hervulpreventie. Er werd ook een meer gedetailleerde registratie opgelegd waardoor men een beter zicht op de omvang van hulpvragen en –aanbod zou krijgen (De Groof & Blow, 2011).

In de beleidsnota 2009-2014 van minister Jo Vandeuren wordt IFG omschreven als een hardnekkig maatschappelijk probleem dat de levenskwaliteit en het vertrouwen in een veilige samenleving ernstig aantast. In de beleidsbrief van minister 2011-2012 staat de transparantie en efficiëntie van de dienstverlening aan slachtoffers van huiselijk geweld centraal. Tot dan toe waren er verschillende meldpunten actief om verschillende problematieken te melden: meldpunt voor kindermishandeling (Vertrouwenscentra van Kindermishandeling), meldpunt ouderen mis(be)handeling,... (Vandeuren, 2011) In overleg met de CAW's en de Vertrouwenscentra Kindermishandeling werd in het voorjaar 2012 één meldpunt (oproepnummer 1712) voor misbruik, geweld en kindermishandeling voor Vlaanderen en Brussel opgericht.

3.4. Belgisch recht

Zoals eerder vermeld werd geweld binnen liefdesrelaties recent erkend als een maatschappelijk en strafrechtelijk probleem. Verschillende misdrijven vallen kunnen onder het fenomeen IFG vallen zoals slagen en verwondingen.

België erkent partnergeweld sedert de wet van 24 november 1997 strekkende om het geweld tegen partners tegen te gaan. Deze wet past een aantal artikelen in het Strafwetboek aan en betreft zowel geweld tegen vrouwen als tegen mannen. De wet voert de partnerrelatie in als verzwarende omstandigheid in het geval van opzettelijke slagen en verwondingen. Enerzijds heeft de wet de partnerrelatie ingevoerd als verzwarende omstandigheid in geval van opzettelijke slagen en verwondingen. In de wet verwijst partner naar de echtgenoot of de persoon met wie men samenleeft of samengeleefd heeft en duurzame affectieve en seksuele relatie heeft of gehad heeft. Anderzijds wijzigt deze wet de procedure van strafvervolging voor partnergeweld waardoor de gerechtelijke instanties meer bevoegdheden kregen. Desondanks wat het nog steeds niet mogelijk een aanhoudingsmandaat uit te vaardigen waardoor in realiteit daders van partnergeweld meestal onbestraft bleven. De wet was ontoereikend waarop een nieuw wetsontwerp werd ingediend wat leidde tot de nieuwe wet van 28 januari 2003 tot toewijzing van de gezinswoning aan de echtgenoot of aan de wettelijk samenwonende die het slachtoffer is van fysieke gewelddaden vanwege zijn partner en tot aanvulling van artikel 410 van het strafwetboek. Daarin werd de toewijzing van de gezinswoning aan de echtgenoot of aan de wettelijk samenwonende die het slachtoffer is van fysieke gewelddaden vanwege zijn partner vastgelegd. Het gaat echter niet om een onmiddellijke uithuisplaatsing met als gevolg dat de veiligheid van het slachtoffer niet optimaal gevrijwaard kan worden. De toewijzing is mogelijk in geval van fysiek partnergeweld; verkrachting; poging tot verkrachting, doodslag, moord of vergiftiging; of indien er ernstige aanwijzingen tot zulke gedragingen bestaan. Voor andere geweldsvormen of bedreigingen bijvoorbeeld is een toewijzing niet mogelijk. Deze burgerlijke procedure moet ingezet worden via de vrederechter of de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. Feitelijk samenwonenden vallen niet onder de toepassing van deze wet hoewel via een kort geding gelijkaardige oplossing verkregen kunnen worden (Leclercq, Berteloot, Sivri, & Defour, 2012).

In België bleken weinig juridische mogelijkheden voor politie en parket om daders van partnergeweld snel en onder dwang de toegang tot de gezinswoning te ontzeggen. Op 10 mei 2012 stemde de Senaat het wetsvoorstel van Sabine de Bethune betreffende het tijdelijk huisverbod ingeval van huiselijk geweld. Dit houdt voor de uit huis geplaatste persoon in dat hij of zij tot maximum tien dagen de woning niet mag betreden, alsook een contactverbod heeft met de personen met wie hij of zij samenleeft. Nog een nieuwe ontwikkeling in

de strijd tegen IFG is het doorbreken van het beroepsgeheim bij vermoeden van partnergeweld. Vanaf 1 maart 2013 mogen artsen het beroepsgeheim doorbreken bij het vermoeden van partnergeweld. Op 1 maart 2013 gaat de aanpassing van artikel 458bis van het Strafwetboek van kracht over de uitbreiding van het spreekrecht bij het beroepsgeheim⁸.

3.5. Actoren

Verschillende actoren op verschillende niveaus trekken zich, al dan niet gezamenlijk, de thematiek IFG aan. De aanpak van partnergeweld vereist een multidisciplinaire benadering waarbij verschillende actoren uit justitie, politie en de medische, psychische en sociale middelen hun krachten dienen te bundelen in de strijd tegen dit maatschappelijk fenomeen.

3.5.1. Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM)

Het IGVM is de federale overheidsinstelling die sinds 2002 instaat voor het waarborgen en bevorderen van de gelijkheid van vrouwen en mannen en de bestrijding van elke vorm van discriminatie en ongelijkheid op basis van het geslacht. Het Instituut streeft ernaar om de gelijkheid van vrouwen en mannen vanzelfsprekend te maken in de mentaliteit en in de praktijk. Het Instituut is onderverdeeld in verschillende cellen die werken rond diverse actiedomeinen, zoals bijvoorbeeld gender mainstreaming, tewerkstelling, de strijd tegen partnergeweld, onderzoek, beleidsaanbeveling, de ontwikkeling van een netwerkstructuur met partijen betrokken in het domein van de gelijkheid van vrouwen... De juridische cel van het Instituut behandelt klachten van slachtoffers van geslachtsdiscriminatie. Het IGVM biedt ondersteuning en bijstand aan verenigingen die actief zijn op het vlak van de gelijkheid van vrouwen en mannen of voor projecten ter bevordering van de gelijkheid van vrouwen en mannen. Ook coördineert het IGVM het NAP en andere vormen van IFG. De strijd tegen IFG is een bevoegdheid van verschillende federale ministers en van ministers van de gemeenschappen en gewesten. In het kader van het NAP werkt het IGVM met gerechtelijke instanties, politie, de medische sector en de diensten voor slachtoffer- en daderhulp. Specifiek rond partnergeweld zet het IGVM op regelmatige basis grootschalige sensibiliserings- en preventiecampagnes op.

3.5.2. Politie & justitie

Het College van Procureurs-generaal richtte een werkgroep IFG op met als resultaat twee omzendbrieven in 2006. Deze omzendbrieven hadden als doel de aanpak en de registratie van de IFG te stroomlijnen. COL 3/2006 behandelde de definitie van IFG en extrafamiliale kindermishandeling, de identificatie en registratie van de dossiers door politie en parket. De Minister van Justitie en het College van Procureurs-generaal verspreidden een gezamenlijke omzendbrief, COL 4/2006, betreffende het strafrechtelijk beleid inzake partnergeweld. COL 4/2006 omschrijft geweld als alle strafbare gedragingen die door een daad of verzuim schade berokkenen aan de benadeelde persoon. Het geweld kan fysiek, seksueel, psychisch of economisch van aard zijn. De omzendbrief bepaalt onder meer de aanwijzing van een referentiemagistraat IFG in elk parket en van een referentieambtenaar IFG in elke lokale politiezone. De omzendbrief geeft instructies over de manier waarop de dossiers rond partnergeweld behandeld dienen te worden. Ook is de procureur des Konings verantwoordelijk voor de opmaak van een arrondissementeel actieplan met het oog op de bestrijding van partnergeweld in het arrondissement. In dat plan worden de nodige samenwerkingsprotocollen met de aanwezig psycho-medico-sociale diensten afgesloten. Per arrondissement is er op het parket een referentiemagistraat aangesteld die de coördinatie van de dossiers partnergeweld waarneemt en nagaat of de omzendbrief en het arrondissementele actieplan gekend zijn bij de politiediensten, de magistraten en het parketsecretariaat. De referentiemagistraat dient aan de leden van het parket en aan de politiediensten alle nuttige informatie mede te delen betreffende het beheer van de dossiers 'partnergeweld', het inzicht in de psychosociale mechanismen van het partnergeweld en de mogelijkheden inzake opvang van slachtoffers en daders.

---

⁸ Wet van 23 februari 2012 tot wijziging van artikel 458bis ten einde het uit te breiden voor misdrijven van huiselijk geweld.

Het Nationaal Veiligheidsplan heeft de ambitie om uit te groeien tot een belangrijk stuurinstrument voor het veiligheidsbeleid en geldt als één van de fundamenten van de samenwerking tussen politie en justitie. Voor de periode 2008–2011 heeft de regering beslist om een aantal veiligheidsfenomenen als prioriteit te beschouwen en ze projectmatig, door middel van jaarlijks geïntegreerde actieplannen, aan te pakken. Eén van deze prioriteiten is IFG/partnergeweld, waarbij de focus ligt op een betere arrondissementale en zonale coördinatie tussen politie, justitie en welzijn. Politiediensten dragen daartoe bij door een snelle detectie, een correcte registratie, een kwalitatieve opvang van de slachtoffers en een gepaste doorverwijzing naar de bevoegde hulpverleningsdiensten. De lokale politiediensten verzorgen de basispolitiezorg en komen tussen bij onveiligheidsproblemen die zich voordoen op het grondgebied van de politiezone. Door de lokale inbedding van partnergeweld zal het vooral de lokale politie zijn die in deze problematiek tussenkomt. Voor elke lokale politiedienst geeft het zonaal veiligheidsplan die prioriteiten aan waarnaar een bijzondere politionele actie en aandacht uitgaat. Het opnemen van partnergeweld in het zonaal veiligheidsplan kan een impuls zijn voor het vrijmaken van capaciteit en voor aandachtsvestiging op de problematiek van IFG. De inwerkingtreding van de COL 3/06 en de COL 4/06 hebben de politionele aandacht voor dit fenomeen vergroot en hebben zo een impact gehad bij de prioriteitenstelling ervan in het zonaal veiligheidsplan (Berteloot, Sivri, & Broucker, 2009).

Uit de analyse van de strategische veiligheids- en preventieplannen blijkt dat verschillende steden en gemeenten preventie-initiatieven hebben ontwikkeld. Deze hebben zowel betrekking op het voorkomen, detecteren en beperken van IFG, als het ondersteunen van slachtoffers. Er wordt gestreefd naar de versterking van de doeltreffendheid en coherentie van de acties door een goede coördinatie van de betrokken instanties en structuren. Bestaande acties worden verankerd en proefprojecten worden over het hele grondgebied uitgebreid, zowel voor de aanpak van daders als voor de opvang en de ondersteuning van slachtoffers. Instrumenten voor professionals worden ontwikkeld door het ter beschikking stellen van referentietools, het versterken van de uitwisseling over de praktijken, het voorzien in opleidingen gedurende de volledige loopbaan en eveneens een module van intersectorale opleiding. Het brede publiek wordt geïnformeerd en gesensibiliseerd met betrekking tot partnergeweld met het oog op de preventie ervan, een betere detectie en het informeren over de bestaande hulpmogelijkheden (Berteloot, Sivri, & Broucker, 2009).

3.5.3. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk

Vanaf 2006 werd de problematiek rond IFG ten volle op de beleidsagenda van de eerstelijns hulpverlening gezet. Dit kwam door de omzendbrief van toenmalig Vlaams welzijnsminister Vervotte waarin CAW's werden opgeroepen werk te maken van een versterking van de aanpak van partnergeweld. In elke regio moest een aanspreekpunt komen waar zowel burgers, politie, parket als welzijns- en gezondheidsactoren een hulpvraag naar aanleiding van partnergeweld kunnen stellen. De omzendbrief beoogde een verruiming van het hulpaanbod dat kan ingezet worden in situaties van IFG. De CAW's ontwikkelden een meer integrale aanpak van IFG. IFG is niet enkel een zaak van gespecialiseerde behandeling of opvang, maar moet ook op de eerste lijn aangepakt worden zowel met de slachtoffers als met de plegers. Die hulpverlening vertrekt van een laagdrempelige, outreachende werkwijze of een crisisinterventie, waardoor zo snel mogelijk na de melding van acute geweldsituaties op een actieve wijze ambulante of mobiele hulp wordt tussengekomen. Ook is er aandacht voor preventie van IFG en wordt aan koppelbegeleiding gedaan (De Groof & Blow, 2011). Met betrekking tot IFG onder etnisch-culturele minderheden merken de CAW's dat er pas in een latere fase van de probleemontwikkeling hulp wordt geboden. De vluchthuishoudingen verbonden aan de CAW's en andere (crisis)centra kennen een oververtegenwoordiging van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden.

3.5.4. CO3 Project

CO3 staat voor Cliëntcentrale Organisatie tussen drie partners en is een pilootproject dat momenteel in het arrondissement Antwerpen loopt. De afstemming van verschillende betrokken diensten in situaties van IFG bleek mank te lopen. Medewerkers uit drie domeinen: politie/justitie, hulpverlening en bestuur (stad en provincie) werken samen om IFG te stoppen. Verschillende werkingen stemmen met elkaar af zodat er een gezamenlijk plan van aanpak wordt opgesteld. Binnen één gezin wordt de samenwerking tussen organisaties

verzorgd door één medewerker, de zogenaamde casusregisseur. De eerste 100 dossiers worden wetenschappelijk geëvalueerd zowel op gezinsniveau als naar samenwerking tussen de verschillende diensten.

3.5.5. Beweging tegen geweld - vzw zijn

Vzw Zijn is een beweging die preventief en duidend optreedt tegen geweld en misbruik binnen elke vertrouwensrelatie zodat de spiraal van geweld doorbroken wordt. De beweging ziet het als haar taak en uitdaging om het heersende taboe rond geweld binnen vertrouwensrelaties te doorbreken en een zo breed mogelijk publiek te informeren, te sensibiliseren en te mobiliseren met betrekking tot het voorkomen, de ernst, complexiteit en de urgentie van de geweldsthematiek. Vzw Zijn wil dit realiseren door preventief en duidend op te treden en dit door middel van sensibilisatie, educatie, acties en campagnes, netwerkvorming en beleidsbeïnvloeding. Op de website van vzw zijn wordt verwezen naar partnergeweld en etnisch-culturele minderheden onder de rubriek 'Partnergeweld kent geen kleur'. Echter duidelijk acties of campagnes met betrekking tot het thema zijn niet te vinden.

3.5.6. Vrouwen-en zelforganisaties

Verschillende zelforganisaties werken individueel en specifiek voor hun doelgroep/achterban rond het thema IFG.

- De Antwerpse afdeling van de Vereniging voor Ontwikkeling en Emancipatie van Moslims (VOEM vzw) heeft sinds enkele jaren een preventieproject 'Huiselijk geweld in allochtone gezinnen'. Door middel van het project wordt aan sensibilisering gedaan maar ook aan begeleiding van slachtoffers van IFG. VOEM vzw is tevens een partner in het CO3-project.
- Intercultureel Vrouwencentrum Antwerpen (IVCA) kwam via verschillende lidverenigingen te weten dat IFG een reëel probleem vormt onder vrouwen van diverse origine. In de loop van 2012 werden onder begeleiding van een psycholoog een lotgenotengroep voor (ex-)slachtoffers in het leven geroepen. Binnen IVCA is een werkgroep geweld actief.
- Association of Nigerians in Belgium: Sinds 2012 werkt Suru-Lere-project rond huiselijk geweld, opvoedings- en gedragsproblemen en mensenhandel in de Engelstalige Zwart-Afrikaanse gemeenschap van Brussel. Via het project wordt geprobeerd de bespreekbaarheid van de problematieken te vergroten, sleutelfiguren binnen de gemeenschap te bereiken en te coachen, de doelgroep te laten kennis maken met de reguliere hulpverleningsdiensten en methoden en instrumenten te ontwikkelen voor een betere toeleiding van de doelgroep naar de hulpverlening en een hulpverlening die beter is afgestemd op de doelgroep.
- Turkse Unie van België: Vanaf 2013 start de Turkse Unie van België met een sensibiliseringsproject rond familiaal geweld bij Turkse vrouwen. Binnen het project worden praatgroepen georganiseerd en theatervoorstellingen rond het thema opgevoerd.

4. 'Eergerelateerd geweld' ('EGG')

Werd 'EGG' voorheen geconcipieerd als een cluster van praktijken gelieerd aan niet-westerse culturen en maatschappijen, dan maakten enkele tragische gevallen onder etnisch-culturele minderheden duidelijk dat 'EGG' zich eveneens in Europa en Noord-Amerika voordoet. Toenemende aandacht voor 'EGG' kwam er volgend op een aantal dodelijke en fel gemediatiseerde incidenten die zich in enkele Europese landen, waaronder Duitsland, Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Zweden voordeden⁹. Deze cases werden door de media bestempeld als 'eremoorden'. 'EGG', en in het bijzonder 'eremoord', is een thema dat tot de verbeelding spreekt. Getuige daarvan is de uitgebreide nationale en internationale media-aandacht waarop 'eremoorden' kunnen rekenen, en de resem al dan niet waargebeurde autobiografische getuigenissen van slachtoffers die de wereld worden ingestuurd¹⁰. Spraakmakende cases veroorzaken veel opschudding en controverse. Ze vormen aanleiding voor de opzet van maatregelen en projecten ter preventie van 'EGG'.

De definiëring van het concept 'EGG' is noch op nationaal noch op internationaal niveau eenduidig. Het is moeilijk tot een 'objectieve' definitie te komen aangezien het enige feitelijk eraan het geweld zelf is. De term 'eer'¹¹ zelf is niet fysiek tastbaar maar een sociaal construct (Janssen, 2008). Ook uit de focusgroepen bestaande uit vrouwen van diverse origine en Pakistaanse mannen kwam een variatie aan interpretaties van 'eer' naar boven.

Dat hangt van groep tot groep af. De Romagemeenschap is een vorm van, verschillende groepjes Roma. Die zijn gens de voyage... Maar ik was anders opgevoed dan mijn man bijvoorbeeld. Hij heeft een andere opvoeding gekregen, ik ook. De eer voor ons was, ons papa bijvoorbeeld was fier dat wij naar school gaan, als we een andere, een hogere opvoeding krijgen. Voor een andere groepen van Roma bijvoorbeeld, de eer is om de kinderen veel geld te kunnen maken, bussinesen, dat de meisjes maagd zijn. In mijn gemeenschap is dat belangrijk, maar niet zo belangrijk de maagdelijkheid van een meisje. Je mag trouwen in het dorp. Maar in de stad 30 km verder, als een meisje van 14 jaar met een adere jongen gezien op straat is dan worden ze direct getrouwd. 't Is een beetje moeilijk om te zeggen (M., interculturele bemiddelaar, Roma origine).

9 Nederland was in shock nadat mevrouw Gül in 2004 door haar man voor het opvanghuis waar ze verbleef werd neergeschoten. In 2002 werd in Zweden Fadime Şahindal door haar vader neergeschoten. In 2005 werd Duitsland opgeschrikt door de moord op de 23-jarige gescheiden moeder Hatun Sürücü door haar jongere broer. De dood van Heshu Yones, doodgestoken door haar vader, veroorzaakte in het Verenigd Koninkrijk in 2002 veel ophef (Gilbert et al., 2011).

10 De meest omstreden auteur was Norma Khouri die in 2003 "Forbidden Love – the honour killing of my best friend" uitbracht. De feiten spelen zich af in Amman (Jordanië) waar Norma samen met haar vriendin Dalia een kapperszaak runt. De islamitische Dalia wordt door haar vader dood gestoken nadat hij lucht kreeg van haar relatie met een christelijke legerofficier. Norma klaagt de zaak aan en ontvlucht het land uit vrees voor haar leven. Het boek werd een wereldwijde bestseller, maar een jaar later kwam na wat speurwerk aan het licht dat het verhaal bedrog was (Knox, 2004).

11 Eer is een fluïde doch universele notie die refereert aan de wijze waarop een persoon zich verhoudt tot de groep(en) waartoe hij/zij behoort. Het eerconcept overkoepelt een volledige codex van waarden, concepten en gedragingen. Eercodes zijn normatief en leggen de grenzen voor aanvaardbaar gedrag vast. Eercodes gelden zowel voor mannen als vrouwen, maar de opvattingen over wat (on)eervol is verschillen van individu tot individu, van groep tot groep en van samenleving tot samenleving. Eer biedt niet enkel ideale normen voor een bepaalde cultuur of maatschappij, maar het biedt individuen een manier om deze normen te internaliseren. Bijgevolg zijn eercodes essentieel in de sociale betekenisverlening van gender (Sen, 2005). Eercodes construeren wat het betekent een man of een vrouw te zijn binnen een bepaalde maatschappij of cultuur. Wie zich niet conform deze standaarden gedraagt, wordt als ontoereikend en niet exemplarisch voor de maatschappij in kwestie beschouwd. Dit betekent niet dat de normen in realiteit inflexibel zijn. Dit complex multidimensionaal concept is zowel verbonden aan de eigenwaarde en aan de sociale waarde van een persoon. Het is een geïnternaliseerde vorm van de sociale standing van een persoon (Sirman, 2004). Eer kan begrepen worden als de waardigheid en de goede reputatie van een individu. Het eerconcept wordt vooral in verband gebracht met patrilineaire of patriarchale samenlevingen. In patriarchale samenlevingen biedt eer niet alleen de persoon in kwestie sociale status, maar het beïnvloedt eveneens de groep waartoe de persoon behoort (vb. familie, etnische groep, natie, enz.)¹¹. Families en groepen kunnen ook eer bezitten. De eer van de persoon en de familie of de groep waartoe men behoort zijn dan ook met elkaar verbonden. Door schending van de (in)formele eercodes kan de persoonlijke of familie-eer aangetast of verloren worden en kan daarop een vergelding volgen (Abraham, 2000). Het is belangrijk te benadrukken dat het begrip eer niet statisch is en evolueert in de tijd. De invulling van het concept eer werd eeuwen geleden anders ingevuld dan tegenwoordig. Een duik in de geschiedenisboeken leert dat in westerse context de mannelijke eer tot de kern van de mannelijke identiteit behoorde. Deze eer moest ten allen tijde beschermd worden. De verdediging van de eer sloeg niet alleen op de persoonlijke eer maar ook op de familie-eer. Eeuwenlang werd in de hogere Europese klassen geduëleerd over erezaken tot de praktijk in de 20ste eeuw in onbruik raakte (LaVaque-Manty, 2006). Gekwetste eergevoelens werden lange tijd uitgeleefd in geweld tegen vrouwen. Italië schafte pas in 1981 een wet af die strafvermindering voorzag voor mannen die een moord hadden gepleegd om hun eer te verdedigen (Bettiga-Boukerbout, 2005). Werbner (2007) merkt op dat eer en schaamte zich afspelen op het punt waar familiepolitiek en godsdienst-, stammen- en natiepolitiek elkaar ontmoeten. De betekenis van eer en schaamte zijn ambigu, dynamisch en veranderend. De sociale context waarin het eer- en schaamtecomplex zich voordoet, kan radicale betekenisveranderingen teweeg brengen.

De eer bij ons. Hoe ben ik opgevoed. In sommige families mogen meisjes niet uitgaan, maar zelfs niet praten als een gewone vriend. Bij mij wel, bij mij mocht ik als er maar een limiet is. Dus van mijn moeder mocht ik drie, vier, vijf vrienden hebben en ze wist dat ik beter omging met jongens dan met meisjes. De eer bij ons is ook maagdelijkheid. Bij mij thuis mogen we trouwen met elke nationaliteit we willen, maar hij moet moslim zijn. Dat is belangrijk bij ons. En dat we ook met de studies, afstuderen want mensen praten heel veel, bij ons in de Marokkaanse gemeenschap (A. Interculturele bemiddelaar, Marokkaanse origine).

Eer heeft voor vrouwen en mannen een andere betekenis en er gelden andere regels rondom eer voor vrouwen dan voor mannen. Ook al wijst onderzoek uit dat 'eengerelateerd' geweld niet toe te schrijven is aan de sociale klasse waartoe men behoort, worden in de Pakistaanse focusgroep klasseverschillen en een lage positie op de maatschappelijke ladder betrokken ter verklaring van 'EGG'.

Interviewer: So honour is mostly related to women? Men are in charge of the honour of the females then?

S.: Our society is a male dominated society. Women are working in only urban areas not in rural areas.

H.: I think your point is quite important. If we analyse most of the cases, even in Europe, they are done by people who in the society are quite low in the social ranking. For example, in this case this taxi driver. Or in Belgium the guy...

N.: Night shop owner.

H.: Night shop owner. So if we look at this society they are also from the very bottom of the society, of the social ranking. In Pakistan also most of the time it's the poor people who do this kind of crime. The rich families they usually tolerate this kind of behaviour...

Bij gebrek aan een Belgische definitie voor 'EGG' werd aanvankelijk uitgegaan van de omschrijving van Ferwerda en van Leiden (2005). 'Eengerelateerd geweld is elke vorm van geestelijk of lichamelijk geweld gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een man of vrouw en daarmee van zijn of haar familie waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'. In een verkennende studie over 'EGG' van de Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid (Taeymans, Berteloot, & Leclercq, 2011) wordt volgende Belgische werkdefinitie voorgesteld: 'Eengerelateerd geweld is elke vorm van fysiek, seksueel, psychisch of economisch geweld, gepleegd vanuit een collectieve mentaliteit in een reactie op een (dreiging van) schending van de eer van een familie en/of gemeenschap, waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken'. Gilbert et al. (2011) suggereren volgende alternatieve werkdefinitie 'De term 'eengerelateerd geweld' verwijst naar een continuüm van geweldsvormen waarbij het voorkomen of het herstellen van een schending van de seksuele en familiale eer - waarvan de buitenwereld op de hoogte is of dreigt te raken – het hoofdmotief vormt. Het kan daarbij gaan om de eer van een individu, de familie of de gemeenschap en het geweld kan uitgaan of ondersteund worden door meerdere personen en gericht zijn op meerdere slachtoffers.'

'EGG' manifesteert zich op een continuüm van onderdrukking en geweld gaande van strenge beperkingen en intimidatie in het dagelijks leven tot en met 'eremoord'. Het kan gaan om zowel strafbare als niet-strafbare feiten gaan. 'EGG' is een koepelterm waaronder verschillende fenomenen zijn ondergebracht. Ferwerda en van Leiden maken een opsomming van volgende uitingsvormen: doodsbedreigingen, aanzetten van de eerschender tot zelfmoord, dodelijk ongeluk, mishandeling, verminking, (dreigen met) verstoting en sociale doodsverklaring, uithuwelijking, afpakken van kinderen, wegsturen naar het herkomstland, terugbevelekking¹², echtscheiding, vrijheidsbeperking, afkopen, verhuizing, rechtszaak starten... De meest extreme en gewelddadige uiting van 'EGG' vormt eerwraak. Zowel mannen als vrouwen kunnen slachtoffer of dader van 'EGG' zijn. Aanleidingen die 'EGG' kunnen uitlokken, variëren en gaan van het verlies van de maagdelijkheid, buitenechtelijke en voorhuwelijkse seksuele relaties, verkrachting, buitenechtelijke en voorhuwelijkse zwangerschap, schaking, hertrouwen, verlaten van de echtgenoot/familie, kinderen meenemen, weglopen, ongeoorloofd gedrag, verzet tegen familieregels verzet tegen een gearrangeerd huwelijk, wanprestaties, belediging en vernedering, roddel en laster, ruzie over bezit (Ferwerda & van Leiden, 2005).

¹² Het aantasten van de familie-eer van de eerschender door bijvoorbeeld verkrachting of schaking van een lid van diens familie.

In Groot-Brittannië beschouwen zowel de overheid als verschillende middenveldorganisaties ‘EGG’ als een vorm van huiselijk geweld, dat een onderdeel vormt van het ruimere thema’s gendergerelateerd geweld en geweld tegen vrouwen (Siddiqui, 2005). Het Ministerie van Justitie en Binnenlandse Zaken omschrijven huiselijk geweld als elk geval van bedreiging, geweld of misbruik (geestelijk, lichamelijk, seksueel, financieel of emotioneel) tussen volwassenen die intieme partners of familieleden zijn of geweest zijn, ongeacht gender of sekse. Familieleden behelzen in de definitie zowel het kerngezin als dichte verwanten (vb. schoon –of stieffamilie, maar ook de uitgebreide familie (Foreign & Commonwealth Office and Home Office, 2005). Het Britse denkkader beschouwt ‘eer’ als een manier om huiselijk geweld te legitimeren. In tegenstelling tot de Nederlandse definitie zit het element ‘collectieve mentaliteit’ van waaruit gehandeld wordt en de (dreiging van) de publieke bekendheid van de eerschending niet vervat in de Britse omschrijving.

4.1. Prevalentie

In België zijn kwantitatieve gegevens aangaande ‘eremoord’ en ‘eermisdrijven’ quasi onbestaande daar het motief van een moord, in dit geval de eerschending, niet geregistreerd wordt. ‘EGG’ wordt in gerechtelijke dossiers niet als een aparte categorie geregistreerd. Het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk geeft volgend overzicht van het aantal vragen op het onthaal en het aantal effectieve begeleidingen inzake ‘EGG’ binnen alle Vlaamse CAW’s (Mendonck & Cautaeers, 2012). De cijfers hebben betrekking op de CAW’s in Vlaanderen en Brussel.

	2008	2009	2010	2011
Vragen m.b.t. ‘EGG’ op onthaal	55	54	69	100
Begeleidingen ‘EGG’	16	16	24	29
Totaal aantal begeleidingen	38.079	41.332	40.648	40.606

Tabel 3: Vragen en begeleidingen ‘EGG’ binnen de CAW’s (Mendonck & Cautaeers, 2012)

De sociale sector, politie en justitie in verschillende Europese landen¹³ hebben geen beleid inzake de registratie van ‘EGG’ (Kvinnoforum, 2005). De bestaande statistieken zijn gebaseerd op partiële data van politie, justitie, sociale hulpverlening en vrouwenorganisaties. De Londense Metropolitan Police registreerde van december 2008 tot april 2010 414 incidenten en 228 overtredingen met betrekking tot ‘EGG’ (Roy, Ng, Larasi, Dorkenoo, & Macfarlane, 2011). In Zweden werd ‘EGG’ in drie provincies in kaart gebracht. In elk van deze provincies hadden in de loop van 2001 minstens 200 meisjes een beroep gedaan op verschillende sociale diensten, instellingen of maatschappelijke organisaties met betrekking tot ‘EGG’ (Kvinnoforum, 2005). Europol meldt dat, ondanks weinig betrouwbare gegevens, het aantal ‘eremoorden’ in Europa sinds de jaren 1990 in stijgende lijn is (Kane, 2007). Sommige landen (Duitsland, Nederland en het Verenigd Koninkrijk) focussen zich in hun beleid rond ‘EGG’ specifiek op de aanpak van gedwongen huwelijken. De Metropolitan Police rapporteerde van december 2008 tot april 2010 366 incidenten en 110 overtredingen met betrekking tot gedwongen huwelijken (Roy, Ng, Larasi, Dorkenoo, & Macfarlane, 2011).

Er is ook het probleem van de ‘dark number’: niet alle ‘eremoorden’ worden gemeld of aangegeven bij de politie en blijven niet-geregistreerd en aldus onbekend. Het verwijzen naar een ‘dark number’ wekt de indruk dat het aantal ‘eremoorden’ veel hoger is vanwege de onderrapportage. ‘Eremoorden’ zijn wereldwijd in opmars. Het United Nations Population Fund schat dat er jaarlijks in tenminste 14 landen 5.000 meisjes en vrouwen sterven in ‘eengerelateerde’ misdrijven (Sadik, 2000). Dit cijfer wordt in elk rapport omtrent ‘EGG’ overgenomen, maar het blijft onduidelijk waarop deze statistiek gebaseerd is. De slachtoffers vallen hoofdzakelijk in het Midden-Oosten en Zuid-Azië. Daarnaast is ‘EGG’ in Zuid-Amerika geen onbekend fenomeen. Volgens de literatuur is ‘EGG’ courant in aantal landen in het Midden-Oosten (Afghanistan, Egypte,

¹³ Volgende Europese landen worden in het rapport behandeld: Bulgarije, Cyprus, Duitsland, Finland, Nederland, Verenigd Koninkrijk en Zweden.

Irak, Iran, Israël, Jordanië, Libanon, Saudi-Arabië, Syrië en Turkije) en in een aantal aangrenzende landen (Pakistan, Bangladesh en India aan de ene kant en Sudan, Algerije en Marokko aan de andere kant). In Zuid-Amerika is 'EGG' terug te vinden in onder meer Argentinië, Brazilië, Colombia, Ecuador, Guatemala, Haïti, Peru en Venezuela. 'EGG' komt ook onder de Romabevolking in Europa voor (Interventieteam Relationale Druk en Geweld, 2006). Eerwraakmoorden worden in aantal overtroffen door het aantal Nederlandse vrouwen die door hun (ex-)partner uit jaloezie of woede worden vermoord. Jaarlijks worden in Nederland 60 vrouwen om het leven gebracht door hun partner (Römkens, 2002).

4.2. Wetenschappelijke visies

De literatuur onderscheidt met betrekking tot 'EGG' twee discours, namelijk het culturalistische versus het universalistische discours. De culturalistische positie roept cultuur in als een manier om de beweegredenen van (potentiële) daders te begrijpen, terwijl de universalistische visie minder belang hecht aan de rol van cultuur in de thematiek. Deze visie benadrukt dat 'EGG' een uiting is van patriarchaal geweld tegen vrouwen, wat een universeel gegeven is. 'EGG' wordt op deze manier een vorm van gender based violence of gendergerelateerd geweld.

4.2.1. Culturalistisch discours

'EGG' is een recente term refererend aan een type psychische, emotionele en fysieke gewelddaden gemotiveerd door eerovertredingen om de eer te beschermen, eerschendingen te voorkomen of de geschonden eer te zuiveren. Deze benadering onderscheidt 'EGG' van andere vormen van IFG op grond van volgende factoren:

- a) de collectieve familiestructuren waarin het geweld zich voordoet;
- b) de voorbedachtheid van de daad met als doel het herstel van de maatschappelijke constructie van 'eer' als een waardesysteem, norm of traditie;
- c) het vermeende recht van mannen om de seksuele en sociale keuzes van vrouwen te controleren met de achterliggende idee dat vrouwen bezit zijn van mannen (Sen, 2003).

Verskillende Europese landen (vb. Nederland, Duitsland) waar acties ter bestrijding van 'EGG' werden ondernomen, ontwikkelden gedeeltelijk overlappende werkdefinities die bovengenoemde factoren a), b) en c) in meer of mindere mate incorporeren. De visie zoals die bij beleidsmakers en verschillende middenveldorganisaties gangbaar is, stelt dat 'EGG' een unieke categorie van geweld dat een brede waaier aan gewelddaden omvat waarvan de meeste gepleegd tegen meisjes en vrouwen (Uskul, Sunbay, Gercek-Swing, & Ataca, 2012). Het collectieve aspect zit in de voorbedachtheid en het goedkeuren van de familie en/of gemeenschap van het eerherstel door middel van geweld in ruime zin. De betrokkenheid van de familie is essentieel en aan 'EGG' en 'eremoord' gaan een familiebijeenkomst vooraf waar de moord wordt beraamd. Zowel mannen als vrouwen kunnen slachtoffer worden van 'EGG' en de daders kunnen zowel mannelijk of vrouwelijk zijn (Korteweg & Yurdakul, 2010).

Vanuit deze optiek wordt 'EGG' gezien als een verschillend en een specifiek cultureel fenomeen. Sommige auteurs linken 'EGG' aan een bepaald type cultuur. Ermers (2007) maakt een onderscheid tussen groeps- of familieculturen en persoonsgerichte culturen. De opdeling eercultuur en niet-eercultuur wordt eveneens in het kader van 'EGG' gehanteerd. In een groeps-/eercultuur staat de groep centraal en zijn de belangen van het individu ondergeschikt aan die van de groep. Als individu haalt men status uit de sociale relaties en verbondenheid met anderen. Persoonsgerichte/niet-eerculturen plaatsen het individu voor de familie of gemeenschap. In dergelijke culturen staat het individu zelf in voor zijn/haar beslissingen ook al zijn deze niet altijd in het belang van de anderen. 'EGG' is bijgevolg een fenomeen dat in groeps- of collectivistische culturen voorkomt. Het eerconcept reguleert de relaties tussen de seksen waarbij 'EGG' wordt gerelateerd aan patriarchale maatschappijen en culturen waar de seksuele eer en schaamte de invulling van genderrollen bepalen en waar de man-/vrouwrollen sterk omlind en gedefinieerd zijn. De mannelijke rol wordt getypeerd door macht en dominantie terwijl de vrouw onderdanig en machteloos is. In dit opzicht is 'EGG' een respons op het idee dat een vrouw/meisje de familie-eer bezoedeld heeft. Met betrekking tot 'EGG' is eer verbonden met de reputatie en het sociale en seksuele gedrag van vrouwelijke familieleden. In het bijzonder gaat het dan om seksueel gedrag dat als onbetamelijk en grensoverschrijdend beschouwd wordt (Withaecx & Coene, 2011).

Mannen behouden hun mannelijke zelfwaarde door het reguleren en disciplineren van het gedrag van vrouwelijke familieleden, maar ook door hen te beschermen voor een mogelijke onttering door andere mannen. In deze zin wordt mannelijkheid gevormd in termen van vrouwelijke kuisheid. De eer en de waarde van de vrouw wordt in deze visie gereduceerd tot haar maagdelijkheid. In de literatuur over eer wordt steeds een link gemaakt met schaamte. Het verliezen van de controle over het gedrag van een vrouw resulteert in schaamte.

De schaamte ten gevolge van oneervol gedrag kan hersteld worden door het bestraffen van de bron van schaamte, namelijk de vrouw (Araji, 2000). Schaamte is een effectief middel om individuele impulsen en driften in toom te houden. Het eer/schaamte complex wordt naar voor geschoven als een onderscheidend kenmerk van hoofdzakelijk Midden-Oosterse en Mediterrane maatschappijen (Akpinar, 2003). Wanneer de overtreding verborgen blijft, staat de 'schuldige' vrouw geen straf te wachten. Wordt de overtreding publiek bekend en komt de sociale standing van de familie binnen de gemeenschap in het gedrang, dan wordt verwacht dat mannelijke familieleden actie ondernemen om de familie-eer te herstellen. Er is sprake van een dubbele moraal in relatie tot de manier waarop het gedrag van mannen en vrouwen wordt beoordeeld en de gevolgen van het gedrag. Vergeleken met vrouwen is het makkelijker voor mannen om aan de negatieve sancties te ontsnappen (Araji, 2000).

Op deze visie werden al heel wat kritieken geformuleerd. Een culturaliserende invalshoek houdt geen rekening met de diversiteit aan visies over eer binnen een cultuur. Nederlands onderzoek naar eerpraktijken onder Turken, Turkse Koerden, Marokkanen en Hindoestaanse Surinamers wijst uit dat eerpraktijken verschillen naar gezin, familie of gemeenschap. Jongeren beleven eer vaak anders dan ouderen en mensen zijn eer door de tijd heen ook anders gaan zien. Die variëteit in eerbeleving houdt in dat er een breed spectrum bestaat van opvattingen over en gevoelens met betrekking tot eer¹⁴. 'EGG' wordt door de Pakistaanse respondenten niet zo zeer in verband gebracht met religie of cultuur maar eerder met gesloten gemeenschappen.

It's not happening in a specific religion nor is it happening in a specific ethnic group like Punjabi or Kurdish or Moroccans. So it's has roots which are quite diverse I would say. Mostly people, that's my own opinion, they act based on the social pressure. For example, if I have a daughter and she would like to have a boyfriend or she does not want to follow my own beliefs, whether they are religious or cultural. I will try to stop her because of the pressure from my friends 'What will they think about me?', my family and things like this. And I think this is happening in those scenarios where people have very close relationships... Tight knit communities, it happens there where people have very close bonding with their own family, extended family, with their friends. It's happening in those scenarios. The things is that is my own opinion, these kind of incidents are happening everywhere in every country, in every ethnic group or nationality. But some of them, the media give them too much importance. For example if we count the incidences committed by the Pakistani communities living abroad, there are very few. Like in Belgium we have a single case. Similarly in the UK we don't have many cases... I think that his point that closely knit groups or relationships that lead to this kind of... Like we had a point earlier it happens in those... For example if I have children, let's say girls, I have a close group of friends, my uncles, my aunts, my brothers... If my daughter is going against my wishes regarding marriage or particular behaviour like a boyfriend or start drinking, then I will be too much afraid that if my friends discovers this, my family will discover this... then that will be a shame for me (H., onderzoeker).

4.2.2. Gender based violence

Geweld tegen vrouwen neemt in verschillende contexten een andere vorm aan en treft vrouwen in disproportionele mate. Walby (1990) pleit voor een globaal perspectief op IFG en het kaderen van 'EGG' binnen

---

¹⁴ Voor sommige respondenten was het iets positiefs verwijzend naar eigenwaarde, trots en respect. Voor anderen was het negatief beladen met referentie aan vrijheidsbeperking en geweld. De mate waarin men waarde hecht aan eer varieert sterk. Eer kan bestaan op verschillende niveaus, van het persoonlijke tot het niveau van de gemeenschap, maar traditioneel gesproken gaat het vooral om het imago van de familie. Eer heeft ook een seksueel aspect want alle etnische groepen in de studie ervaren de maagdelijkheid van meisjes en seksuele trouw van vrouwen als onderdelen van eer (Brenninkmeijer, Geerse & Roggeband, 2009).

een groter patriarchaal fenomeen. 'EGG' is een uiting van patriarchaal geweld tegen vrouwen dat een weerspiegeling vormt van ongelijke machtsrelaties tussen mannen en vrouwen en het persistente idee dat vrouwen onder de controle van mannen moeten vallen. Geweld tegen vrouw is in het algemeen sterk gelinkt aan de regulering van de vrouwelijke seksualiteit vandaar dat toepasselijk is om 'EGG' te categoriseren als een vorm van gendergerelateerd geweld tegen vrouwen (Coomaraswamy, 2005). 'EGG' is in dit opzicht geen

alleenstaande vorm van geweld maar maakt deel uit van een wijder en universeel patroon van geweld tegen vrouwen waardoor het een probleem wordt dat iedereen aangaat. De nadruk op het universele karakter van vrouwenonderdrukking zorgt ervoor dat niet-westerse minderheden en vrouwen uit etnische-culturele minderheden van stigmatisering gespaard blijven (Meeto & Mirza, 2007). De focus op cultuur als verklarende factor wordt verlegd naar de overeenkomsten van gegenderde machtsmechanismen, namelijk macht en controle, die aan de basis van gendergerelateerd geweld liggen. Geweld tegen vrouwen is geen culturele kwestie maar snijdt dwars door 'ras', klasse, godsdienst en leeftijd. Een Pakistaanse participant formuleert het als volgt:

Well, most of the time in my mind it will come that there is some kind of sexual behaviour is involved and usually the female side is not following the doctrine of the family. The doctrine could be religious based; it could be cultural based (H., onderzoeker).

Aangezien de uitgebreide familie en de gemeenschap vaak betrokken zijn bij 'EGG' gaat het om meer dan alleen de man/vrouwverhouding maar gaat het eveneens om machtssystemen. Volgens Walby (1990) is het een kwestie die zich afspeelt op het niveau van de economische, politieke en sociale ontwikkeling van een maatschappij en de niveaus van democratie en de decentralisatie van de macht binnen gemeenschappen. De notie eer speelt een rol in het bestendigen en legitimeren van geweld. 'Eer' wordt door daders ingeroepen ter rechtvaardiging en verzachting van allerlei onaantvaardbaar gewelddadig gedrag binnen de familie. In feite is 'eer' minder belangrijk dan het verlangen van mannelijke leiders binnen patriarchale sociale groepen om hun politieke en culturele autoriteit te behouden door middel van het versterken gevestigde genderrollen en -verwachtingen. Deze strategie draait om het sociaal controleren van hoe iemand 'eer' kan verwerven of kwijtraken. Telkens wanneer daders de bedoeling hebben om macht en controle te behouden, en hiertoe een beroep doen op culturele opvattingen met betrekking tot de rol van vrouwen – hier al dan niet in gesteund door de bredere samenleving – vallen ze binnen het kader van geweld tegen vrouwen. In de focusgroep met Pakistaanse mannen zegt een participant het volgende:

In my general opinion, you can define honour based violence is like if you are living in a strong family system where family values are much more important and your, especially women or females from your family, if they deviate from your family values – it can be anything- like it can be found in any society, any community like cultural, religious, social... If they deviate from such kind of things, then the family who are the guardians, who are responsible for the brought-up and all those things. They think that she should obey like what they want and then if she doesn't obey they try to impose their own restrictions and then when there is like no reconciliation between two parties, they are forced to do these kinds of acts (T., ingenieur).

Ook de VN kaderen het probleem als een manifestatie van ongelijke machtsrelaties tussen mannen en vrouwen waarbij geweld functioneert als één van de sociale mechanismen om ongelijkheid te bestendigen. In Pakistan zijn cases bekend waarbij vrouwen beschuldigd worden van buitenechtelijke relaties en in een 'eremoord' door een familielid worden omgebracht. Later blijken deze beschuldigingen op niets gebaseerd en was het achterliggende doel het deel van de erfenis (vb. in land) van de zus te bemachtigen. Een Pakistaanse man uit de focusgroep vertelt het volgende:

I would also like to add that there is also a financial aspect. I don't know so much about other areas of Pakistan. But as far as my area is concerned, rural Sindh, so most of the cases are also reported, so the story behind it is financial dispute. So if there is any dispute between two farmers or small landlords, so if they have any dispute over the land, a piece of land, it's better for them to kill the sister or mother or

any woman of his home. Then it's said that she was dating another guy from the opposite party (S., doctoraalstudent).

Het gevaar met een universalistische benadering is dat het culturele element over het hoofd wordt gezien en men als het ware 'cultuurblind' wordt wat kan leiden tot een ontoereikende aanpak of non-interventie. Met gender gaat een proces van betekenisgeving gepaard, waarbij aan mannelijkheid en vrouwelijkheid bepaalde opvattingen en verwachtingen worden gekoppeld. Aangezien het geven van betekenis een cultureel proces is,

betekent dit dat 'cultuur' bij geweld tegen vrouwen een rol speelt. Verschillen in betekenisgeving van de ene context tot de andere leiden dan ook tot andere uitingsvormen van geweld tegen vrouwen. Hoewel 'cultuur' dus een rol krijgt toebedeeld, betekent dit niet dat 'cultuur' op zich de oorzaak is van het geweld (Korteweg & Yurdakul, 2010).

4.3. Beleid

'EGG' wist de aandacht te grijpen van de politiek en het wetenschappelijk onderzoek. Sinds de jaren 1990 heeft de wetenschappelijke en de beleidsmatige output wat betreft 'EGG' een hoge vlucht genomen. Dit onder meer door de toegenomen aandacht voor het thema vanwege activisten, schrijvers en academici.

4.3.1. Internationale normen

De afgelopen decennia bewoog er op het internationale politieke toneel heel wat rond 'EGG'. Op internationaal niveau wordt 'EGG' gekaderd binnen de strijd tegen geweld op vrouwen en/of valt het onder de noemer van schadelijke culturele praktijken.

A. VN

Sinds 1984 hebben de VN oog voor 'EGG' in de context van traditionele praktijken die de gezondheid van vrouwen kan schaden (Connors, 2005). In de VN-Verklaring van Beijing uit 1995 werd in het kader van de strijd tegen geweld op vrouwen voor het eerst de problematiek van 'eremisdrijven' expliciet vermeld. De jarenlange inspanningen van activisten en pleitbezorgers culmineerden in 2002 in de aanname van VN-resolutie 55/66 'Working Towards the Elimination of Crimes Committed in the Name of Honor' (Connors, 2005). Deze resolutie roept de lidstaten op om maatregelen te nemen en programma's te ontwikkelen ter bestrijding van 'EGG'. Daarna volgden nog twee resoluties inzake 'eremisdrijven', namelijk resolutie 57/179 uit 2002 en resolutie 59/165 aangenomen in 2004. Resolutie 57/179 verzoekt nationale overheden om meer inspanningen te leveren met betrekking tot het onderzoeken en vervolgen van 'EGG'. In resolutie 59/165 stellen de VN duidelijk dat 'eremisdrijven' onverenigbaar zijn met culturele en/of religieuze waarden. Deze resolutie spoort overheden aan samen te werken met niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en vrouwenorganisaties in de bestrijding van 'EGG'.

B. Europa

In Aanbeveling 1450 (2000) aangaande geweld tegen vrouwen in Europa wordt 'EGG' veroordeeld door de Algemene Vergadering van de Raad van Europa. In de strijd tegen 'EGG' stemde de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa in 2003 Resolutie 1327 over zogenaamde 'eermisdaden'. De resolutie biedt wetgevende normen, richtlijnen ter preventie en vervolging van 'eengerelateerde' misdaden, roept lidstaten op om aan preventie en sensibilisering op nationaal niveau te doen, en oppert een aantal beschermende maatregelen voor slachtoffers van 'EGG'. In Aanbeveling 1847 aangaande de strijd tegen geweld op vrouwen uit 2008 roept de Algemene Vergadering het Comité van Ministers op om een kader te creëren voor een conventie. Deze conventie belicht onder meer de genderdimensie in gendergerelateerd geweld en behandelt eveneens de meest wijdverspreide vormen van geweld tegen vrouwen namelijk partnergeweld, seksueel geweld, intimidatie, gedwongen huwelijken, vrouwelijke genitale verminking en 'EGG'. In resolutie 1681 (2009) 'Urgent need to combat so-called "honour crimes"' vestigt de Parlementaire Vergadering de aandacht op het feit dat 'eermisdrijven' niet verminderen maar dat het probleem, ook in Europa, zelfs verergerd is. De

Parlementaire Vergadering roept de lidstaten van de Raad van Europa op om nationale actieplannen op te zetten om geweld tegen vrouwen maar ook 'EGG' te bestrijden. Men spoort onder meer aan tot het opzetten van sensibiliseringscampagnes, dialoog met religieuze autoriteiten, bewustwording van de gelijke rechten van meisjes en vrouwen, hulp, bescherming en opvang van de slachtoffers, vorming met betrekking tot de thematiek voor politie en justitie.... In 2009 volgde nog een aanbeveling waarin de Parlementaire Vergadering het Comité van Ministers oproept om een veelomvattende strategie te ontwikkelen om een einde te maken aan 'EGG'. De strategie bestaat onder meer uit het elimineren van elke vorm van wettelijke justificatie voor het

verminderen of verwijderen van criminele verantwoordelijkheid van de plegers. De strategie wil ook de sociale aanvaarding van 'EGG' uitroeien en benadrukt dat geen enkele religie 'EGG' voorschrijft¹⁵. De Europese Commissie financierde Daphne-projecten met als doel via bewustzijnsverhoging 'EGG' aan te pakken en te voorkomen¹⁶.

4.3.2. Belgisch beleid

De aanneming van Europese resoluties ter preventie en bestrijding van geweld tegen vrouwen en 'EGG' hadden ook een weerslag op het Belgische beleid. Vanaf 2004 legden de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat zich toe op de thematiek 'EGG'. De regering werd verzocht de aanbevelingen van de Raad van Europa op te volgen; 'eremisdrijven' te veroordelen in geval van contacten met landen waar 'eremisdrijven' plaats vinden; en juridische maatregelen te nemen ter preventie en vervolging van 'eremisdrijven'. In 2004, 2007 en 2010 werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers een voorstel tot resolutie ter voorkoming van eerwraak ingediend, gebaseerd op resolutie 1327 van de Raad van Europa¹⁷.

A. Federaal Beleid

Door de moord op Sadia Sheikh kwam in België de aandacht voor 'EGG' in een stroomversnelling terecht. In 2008 organiseerde de Senaat, op initiatief van het Adviescomité voor Gelijke Kansen tussen Mannen en Vrouwen, een aantal hoorzittingen met betrekking tot de thematiek. In het conclusierapport van de hoorzittingen door de Bethune en Durant (de Bethune & Durant, 2008) werd een aantal beleidsaanbevelingen voorgesteld¹⁸. In datzelfde jaar werd een voorstel van resolutie ter bestrijding van de vermeende eerwraak ingediend in de Senaat¹⁹. Het voorstel omschrijft 'EGG' als een schending van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden en koppelt het fenomeen aan patriarchale samenlevingen. De tekst gaat dieper in op

15 Aanbeveling 1881 (2009) on the urgent need to combat so-called honour crimes.

16 Alarmerende berichten vanuit verschillende mensen- en vrouwenrechtenorganisaties werden opgepikt door de Zweedse NGO Kvinnoforum dat in 2003 het project 'Shehrazad: Combating Violence in the Name of Honour' initieerde. Dit Daphne-project, gefinancierd door de Europese Commissie, was een samenwerkingsverband tussen organisaties uit Duitsland, Griekenland, Spanje, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Het project had tot doel via bewustzijnsverhoging omtrent het thema 'EGG' in Europa aan te pakken en te voorkomen. Daartoe werden tussen de organisaties good practices uitgewisseld en werd een nationaal en regionaal netwerk ontwikkeld. Ook een beter begrip omtrent cultuur en gender bieden handvatten met betrekking tot prevalentie en preventie van 'EGG' (Kvinnoforum, 2005).

17 Het voorstel van resolutie ertoe strekkende "erewraak" te voorkomen werd ingediend door de heren Olivier Maingain, Daniel Bacquelaine, Bernard Clerfayt en Denis Ducarme (8 maart 2004, DOC 51, 0878/001; 25 oktober 2007, DOC 52 0275/001; 18 november 2010, DOC 52 0598/001).

18 Het gaat onder meer om volgende aanbevelingen:

- 1) Er wordt aangedrongen op meer kennisontwikkeling en wetenschappelijk onderzoek over het fenomeen in België.
- 2) In overleg met de federale overheid en de Gemeenschappen dient een globaal beleidsplan ontwikkeld te worden met het oog op preventie, begeleiding en beperking van 'EGG'. 'EGG', als een specifieke vorm van IFG, moet opgenomen worden binnen het Nationaal Veiligheidsplan en in het NAP. Op lokaal vlak moet er een intensievere dialoog komen met etnische-culturele minderheidsgroepen.
- 3) Er is nood aan sensibilisering en informatieverstrekking en kennis van good practices voor meisjes en jongens. Deze bewustmaking gebeurt door de scholen, de sociale diensten en de Centra voor Leerlingenbegeleiding. De oprichting van een meldpunt en de uitbouw van een netwerk van referentiepersonen en bemiddelaars is aangewezen.
- 4) De begeleiding en de opvangmogelijkheden van slachtoffers moeten in samenwerking met de betrokken gemeenschappen onderzocht worden.
- 5) Op vlak van de integratie en inclusie van etnisch-culturele minderheden moeten meer inspanningen geleverd worden.
- 6) Bij politie en justitie is een beter begrip van de problematiek via opleiding en vorming aan de orde en is een geïntegreerde aanpak vereist. 'EGG' dient vermeld te worden in het registratiesysteem van klachten inzake IFG. Een betere informatiedoorstroming dringt zich op tussen enerzijds de psychosociale en medische sectoren anderzijds de sociale en justitiële sector. Bemiddeling dient als hulpmiddel verder uitgebouwd te worden.

19 Senaat, voorstel van resolutie ter bestrijding van de vermeende eerwraak in België (ingediend door mevrouw Olga Zrihen, Anne-Marie Lizin, Sfia Bouarfa, Christiane Vienne, Philippe Mahoux, Joëlle Kapompolé en Christophe Collignon), 8 april 2008, 4-678/1.

de verschillende vormen en structuren van 'EGG' en het fenomeen wordt gekoppeld aan patriarchale samenlevingen. De tekst legt een expliciet verband tussen gedwongen huwelijken en 'eremisdrijven' onder de koepel 'EGG'. Het voorstel werd in mei 2010 afgesloten omwille van de ontbinding van het Parlement, maar kon eerder al rekenen op ondersteuning vanuit het adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen van de Senaat (Taeymans, Berteloot, & Leclercq, 2011).

Het derde NAP ter bestrijding van partnergeweld (2008-2009) voorzag in de oprichting van een werkgroep met als doel het actiegebied uit te breiden naar nieuwe vormen van geweld zoals gedwongen huwelijken, vrouwenbesnijdenis en 'EGG'. Door het opnemen van 'EGG' verscheen de thematiek voor het eerst op federaal

en deelstaatniveau op de beleidsagenda. Het vierde NAP 2010-2014 formuleert voor het eerst concrete doelstellingen en een operationeel plan met betrekking tot 'EGG' (Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, 2010)²⁰. Minister van Gelijke Kansen Joëlle Milquet kondigde aan om een prioriteit te maken van de aanpak van 'EGG'. Tegen eind 2012 moet er een strategisch actieplan op tafel liggen (Dekeyser, 2012).

B. Vlaams beleid

Toen in 2009 'EGG' vermeld werd in het NAP 2008-2009, vond het Vlaamse departement welzijn, volksgezondheid en gezin dat aan Vlaamse kant de violen moesten gestemd worden. Dit overleg liep echter na verloop van tijd af (Blow & Dedoncker, 2012).

4.4. Belgisch strafrecht

'EGG' wordt in de Belgische wetgeving nergens wettelijk gedefinieerd, evenmin bestaat er een specifiek wetsartikel dat 'EGG' strafbaar stelt. De huidige wetgeving biedt al verschillende mogelijkheden om uitingvormen van 'EGG' te voorkomen, aan te pakken of te bestraffen.

De strafwetgeving biedt via het strafrecht en andere rechtstakken zoals het Burgerlijk recht, het Jeugdbeschermingsrecht, het Vreemdelingenrecht en het Administratief recht mogelijkheden om 'EGG' te bestraffen. Het Strafwetboek stelt verschillende vormen van geweld strafbaar. In hun onderzoek sommen Taeymans, Berteloot en Leclercq (2011) een aantal strafbaarstellingen van geweld op uit titel VII (misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid) en VIII (misdaden en wanbedrijven tegen personen) van het tweede boek van het Strafwetboek die van toepassing kunnen zijn op 'EGG'²¹. Bovendien kan de rechtsfiguur van de deelneming (art. 66-69 Strafwetboek) van belang zijn bij de bestraffing van 'EGG'. Hierachter schuilt de redenering dat het 'collectief karakter' als onderscheidend kenmerk van 'EGG' beschouwd wordt en dat er bijgevolg verondersteld wordt dat er verschillende daders en/of medeplichtigen in het spel zijn. Verder wijzen de onderzoekers op de regels in verband met de extraterritoriale werking van de Belgische strafwetgeving. Zo kunnen Belgen vervolgd worden voor misdaden die zij in het buitenland gepleegd hebben. Zijn minderjarigen betrokken dan kan het Jeugdbeschermingsrecht ingeroepen worden.

4.5. Actoren

De aanpak van 'EGG' vereist een multidisciplinaire benadering waarbij verschillende actoren uit justitie, politie en de medische, psychische en sociale middens hun krachten dienen te bundelen in de strijd tegen dit maatschappelijk fenomeen.

---

20 De eerste globale doelstelling met betrekking tot 'EGG' is het ontwikkelen van kennis en het verbeteren van inzicht in de problematiek. Hiervoor worden drie strategische doelstellingen vooropgesteld: de uitvoer van diepgaande kwantitatieve en kwalitatieve wetenschappelijke onderzoeken om het begrip van het fenomeen te verbeteren; rekening houden met Europese en internationale maatregelen en goede praktijken; en de implementatie en ontwikkeling van proefprojecten. De tweede globale doelstelling betreft de uitwerking van een overlegbenadering tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten om 'EGG' te voorkomen, te kaderen en te bedwingen. Volgende strategische doelstelling werden geformuleerd: het verder nadenken over de opvang van de problematiek en het bepalen van de mogelijke synergie tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus (Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, 2010).

21 Het gaat om bedreiging, gedwongen abortus; aanranding op de eerbaarheid en verkrachting; met strafverzwaring indien t.a.v. minderjarigen of IFG t.a.v. minderjarigen; familieverlating; gedwongen huwelijk en poging daartoe; doding, moord, slagen en verwondingen; strafverzwaring indien geweld op minderjarigen; strafverzwaring indien geweld van ouders op kinderen; strafverzwaring in geval racistische motieven; (poging tot) vrouwelijke genitale verminking met strafverzwaring indien uitgevoerd door ouders; strafverzwaring indien geweld op ouders of tegen partner; aantasting van de persoon van minderjarigen, van onbekwamen en van het gezin; (poging tot) mensenhandel met strafverzwaring met strafverzwaring indien gepleegd door gezaghebbende over slachtoffer; gevangenhouding; belaging; aanranding van de eer of goede naam.

4.5.1. Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen (IGVM)

Het vierde NAP 2010-2014 werd uitgebreid naar andere vormen van geweld waaronder 'EGG', gedwongen huwelijke en vrouwelijke genitale verminking. Het IGVM staat in voor de implementatie van het 'EGG'-beleid zoals vastgesteld door de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten. Het IGVM stelde zich in 2008 burgerlijke partij in de zaak Sadia Sheikh, motiverend dat het om een 'eremoord' ging en bijgevolg bestraft kan worden met de verzwarende omstandigheid van discriminatie. Het IGVM bestelde in 2010 bij de

Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel een fenomeenonderzoek over 'EGG' waarin de Belgische situatie werd onderzocht. De studie formuleert conclusies en aanbevelingen met betrekking tot de expertise en sectoroverschrijdende samenwerking, preventie en sensibilisering, signalering en detectie, veiligheid, opvang en bescherming, specifieke interventies en bestraffing (Gilbert et al., 2011). Het IGVM verder wetenschappelijk onderzoek uit om het fenomeen in België verder te duiden, alsook het verder overleg tussen de federale overheid, de gemeenschappen en de gewesten over 'EGG' te coördineren.

4.5.2. Politie & justitie

De Federale Politie, Directie "Criminaliteit tegen Personen – Centrale Dienst Agressie" heeft een werkdocument uitgewerkt waarin een werkdefinitie van 'EGG' wordt beschreven, het onderscheid tussen 'EGG' en IFG wordt uitgelegd en de gevolgen op operationeel vlak worden weergegeven. Via het document moet de politie in staat zijn om op een globale manier te begrijpen wat 'EGG' kan inhouden en in staat zijn om de problematiek omzichtig te benaderen. Volgens het IGVM zit een omzendbrief betreffende 'EGG' in de pijplijn. De ministers bevestigen in het NAP 2010-2014 dat 'EGG' een flagrante inbreuk op de rechten van de mens en de basisvrijheden vormt. Concreet doelt de federale overheid op het verbeteren van het inzicht in de problematiek en het uitwerken van overleg om 'EGG' te voorkomen, te kaderen en te bedwingen. De Minister van Justitie engageerde zich tot het onderzoeken van de mogelijkheid om een vermelding van 'EGG' op te nemen in het bestaande klachtenregistratiesysteem inzake IFG en om de opvolging van de statistieken te verbeteren. Verder werd de opdracht gegeven buitenlandse studies en maatregelen – in hoofdzaak Nederlandse- aangaande 'EGG' te verzamelen, te analyseren en te verspreiden. De Minister van Justitie blijft de pilootprojecten in Mechelen en Verviers ondersteunen. In het kader van de strijd tegen 'EGG' werden pilootprojecten in Mechelen en Verviers opgezet die ondersteuning kregen van de Federale Politie, Directie 'Criminaliteit tegen Personen – Centrale Dienst Agressie'. Door middel van de pilootprojecten beoogt men vanuit terreinervaring meer kennis te vergaren en de aanpak van 'EGG' te verbeteren (Taeymans, Berteloot & Leclercq, 2011).

4.5.3. Stuurgroep 'EGG' – vzw Zijn

De stuurgroep werd in 2005 op poten gezet door het Koerdisch Instituut naar aanleiding van een conferentie over 'EGG'. De stuurgroep, onder leiding van vzw Zijn – in Beweging tegen Geweld, werd in 2007 met enkele partners hernomen (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk, Forum van Vlaams Vrouwen en het Koerdisch Instituut). In de loop der jaren voegden onder meer het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, Femma-Intercultureel Brussel, ella vzw, Internationale Center for Reproductive Health, RHEA (Centrum Gender en Diversiteit) en academici (Sophie Withaecx en Anke Van Vossole) zich bij de stuurgroep. Sinds 2011 werden verschillende rondetafels over het thema georganiseerd met als doel de bewustwording en sensibilisering van de problematiek te bevorderen onder de hulpverlening, politie, justitie en organisaties uit etnisch-culturele minderheden. Daar er in Vlaanderen weinig gecoördineerde kennis over of samenwerking rond 'EGG' te vinden is, blijkt het moeilijk een algemene aanpak te ontwikkelen en slachtoffers van 'EGG' te (h)erkennen en op te vangen.

4.5.4. Pilootprojecten 'EGG'

In de aanbevelingen van het Adviescomité voor Gelijke Kansen voor Vrouwen en Mannen was er, naar analogie met de pilootprojecten IFG, een oproep te vinden voor het opstarten van een pilootproject 'EGG' in samenwerking met het ministerie van Justitie, de politiediensten en het Instituut voor de Gelijkheid van

Vrouwen en Mannen (de Bethune & Durant, 2008). In april 2008 ging het pilootproject in Mechelen van start, gevolgd door het pilootproject in Verviers in maart 2009. Beide projecten hebben als doel inzicht te verwerven in de aard en omvang van 'EGG' in België en hiervoor een registratiewijze te ontwikkelen. Om de werkzaamheden van beide pilootprojecten op elkaar af te stemmen en te ondersteunen, werd in 2009 een federale stuurgroep opgericht. Deze stuurgroep telt vertegenwoordigers van de federale overheidsdiensten Justitie, Binnenlandse Zaken, de Dienst Strafrechtelijk Beleid, het College van Procureurs-generaal, het Instituut

voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen, de federale politie en de afgevaardigden van de twee pilootprojecten.

Het project 'EGG' in Mechelen wordt georganiseerd vanuit twee niveaus, namelijk vanuit de werking integrale veiligheid en vanuit de lokale politie. Verschillende Mechelse Centra voor Leerlingbegeleiding (CLB) rapporteerden in de loop van 2008 incidenten omtrent 'EGG' onder de leerlingen. In juni 2008 werd met de werking integrale veiligheidsbeleid en de dienst preventie en veiligheid een casusoverleg inzake gedwongen huwelijken. Nadien werd een lokale stuurgroep samen gesteld. Aan de lokale stuurgroep nemen professionelen uit de verschillende lokale onderwijsnetten, het welzijnswerk, de CLB's, de lokale en federale politie, het parket, de regionale artsenkring, de provinciale ondersteuning intrafamiliaal geweld en het ondersteuningsteam allochtonen in de bijzondere jeugdbijstand (OTA). Ook ella participeert aan de stuurgroep. Via het project wil men door middel van een samenwerkingsverband tot een adequate aanpak van 'EGG' komen en een lokaal beleid te ontwikkelen om aldus de veiligheid van (potentiële) slachtoffers van 'EGG' te verzekeren en rekening houdend met de gemeenschap waarbinnen het geweld zich voordoet. Tijdens het overleg worden de knelpunten en ervaringen met 'EGG' vanuit verschillende sectoren besproken; wordt de mogelijkheden tot casusoverleg verkend tussen de relevante actoren; en wordt voor basisvorming voor Mechelse professionelen die met de problematiek in aanraking komen gezorgd.

Het fenomeen 'EGG' werd ook door de lokale politie Mechelen als aandachtspunt weerhouden nadat de federale politie de lokale politie Mechelen als pilootzone heeft bevestigd. De lokale politie Mechelen participeert aan de stuurgroep 'EGG'. Naast het gezamenlijke traject in functie van herkenning van het fenomeen, aanpak en doorverwijzing, heeft de lokale politie het fenomeen opgenomen binnen bestaande actieplannen rond 'IFG' en het actieplan 'vreemdelingen'. Concreet houdt dit in dat er geen specifieke cel is opgericht. Binnen beide actieplannen heeft de lokale politie in het jaar 2009 geïnvesteerd in kennisverwerving op het gebied van 'EGG'.

Het pilootproject in Verviers ontstond op initiatief van het parket in navolging van enkele onrustwekkende feiten. Het project is een samenwerking tussen het parket, de federale politie en de lokale politie van Verviers en het lokale stadsbestuur. Indicaties van 'EGG' en gedwongen huwelijken worden gezocht om vervolgens een integraal en geïntegreerd beleid uit te werken met aandacht voor preventie, opsporing en vervolging. Het garanderen van de veiligheid van (potentiële) slachtoffers blijft de grootste uitdaging (Taeymans, Berteloot & Leclercq, 2011).

In Brussel bestaat sinds 2006 het netwerk Mariage et Migration. Dit netwerk is samengesteld uit 16 verschillende organisaties die werken rond vrije partnerkeuze en problemen rond gedwongen, gearrangeerde en grijze huwelijken (Blow & Dedoncker, 2012).

4.5.5. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW)

De CAW's hebben al een vijftal jaren de mogelijkheid om te registreren op eerge relateerd geweld. Het SAW publiceerde een studie 'Cijfers m.b.t. eerge relateerd geweld in de hulpverlening van de CAW's in het jaar 2009' (Brepols, 2010).

4.5.6. Zelf-en vrouwenorganisaties

- Koerdisch Instituut: Deze vzw organiseerde in 2005 een conferentie over het thema.

- Forum Vlaamse Vrouwen hield in 2007 in Brussel, Leuven en Gent sensibiliseringsnamiddagen voor geïnteresseerden uit diverse sectoren. Ze deden dit in samenwerking met de Nederlandse Stichting Verdwaalde Gezichten.

5. Knelpunten

Wanneer geweld en etniciteit samen bestudeerd worden dan duiken vaak specifieke vormen van geweld op zoals de thema's nieuwkomersbruiden en hun specifieke problematiek (bijvoorbeeld het sociaal isoleren van de nieuwkomersbruid door de echtgenoot en/of de schoonfamilie). Ook gedwongen huwelijken en 'EGG' zijn problematieken die aan migrantengroepen worden gelinkt. De beeldvorming, de hulpverlening en het beleid met betrekking tot IFG en 'EGG' binnen etnisch-culturele minderheidsgroepen kennen een aantal knelpunten.

5.1. 'New racism': discours en beeldvorming

Het valt niet te ontkennen valt dat het fenomeen 'EGG' onder een exotiserende en oriëntalistische blik lijdt²². Gevallen van 'eremoord' worden op sensationele manier verslaan waarbij de media zich overgeven aan culturele stereotypering (Majid & Hanif, 2003). De berichtgeving volgt een standaardnarratief: het gaat om een jonge vrouw, ofwel voorgesteld als een romantische heldin, ofwel als een vrouw strijdend voor de Westerse voordelen tegen haar wrede en onmenselijke vader en familie, ofwel als slachtoffer dat zwicht onder haar 'achterlijke' en 'traditionele' oosterse cultuur (Ahmad, 2003)²³. Ook de berichtgeving over IFG onder etnisch-culturele minderheden lijdt onder sensationisering. Er wordt bijvoorbeeld de nadruk gelegd op het hoge percentage vrouwen uit etnisch-culturele minderheden in vluchthuizen. Dit wekt de indruk dat IFG meer voorkomt onder minderheidsgroepen dan bij de meerderheidsgroep.

Mediarapportage over zaken met betrekking tot etnisch-culturele minderheden vertonen volgende eigenschappen binnen de strategie van de positieve representatie van de eigen groep en de negatieve representatie van de 'ander' (van Dijk, 2000). Ten eerste worden etnisch-culturele minderheden stereotiep voorgesteld als een groep die de maatschappelijke normen en wetten niet naleeft. Met betrekking tot 'EGG' staan de vorm of de kwantiteit van het geweld niet centraal, maar wel het achterliggende motief eer. Het concept eer heeft in het westen aan belang ingeboet en kent een eerder negatieve bijklank. Eer wordt geassocieerd met traditionele en achterlijke praktijken van de vreemde 'ander' die geen plaats hebben binnen het normen- en waardenstelsel van de meerderheidsgroep. Ze zijn dus anders en vertonen afwijkend gedrag en bijgevolg vormen ze een bedreiging voor de eigen dominante groep. Ten tweede wordt de dominante groep als slachtoffer voorgesteld of als groep die doortastende maatregelen moet nemen tegen het afwijkend gedrag. 'EGG' en IFG passen binnen de beeldvorming over de 'oosterse vrouw' als zijnde passief, onmondig en onderdrukt. Ze is overgeleverd aan de dominantie van de 'oosterse man' – lees islamitische man- tegen wie ze beschermd moet worden. Ook al vermijden definities en conceptualisering over 'EGG' om een link met

---

22 Exotiseren verwijst naar het toeschrijven van kenmerken en gedrag, die in de eigen gemeenschap niet of kennelijk niet voorkomen, aan andere gemeenschappen waardoor het kenmerk gedrag als 'afwijkend' en 'vreemd' beschouwd wordt. Het oriëntalisme als discours is volgens Said (1978) een specifieke wijze van de beeldvorming van het Westen, het Oosten en de relaties tussen beide. Het oriëntalisme wordt gekenmerkt door een aantal strategieën in de Westerse beeldvorming met betrekking tot het Oosten. Het Westen en het Oosten worden als tegengestelden tegenover elkaar geplaatst waarbij er sprake is van een macht, dominantie en ongelijkheid. Het Oosten, getypeerd door irrationaliteit, sensualiteit, primitiviteit, wordt ondergeschikt gemaakt aan het Westen dat rationeel, democratisch en progressief is (Hall, 1997).

23 De tragische dood van Sadia Sheikh ligt nog vers in het geheugen. Zij werd in 2007 door haar broer neergeschoten vanwege haar weigering om met een neef in Pakistan te huwen en vanwege haar liefdesrelatie met een Belgische jongeman. Haar dood veroorzaakte publieke opschudding en verontwaardiging. Van meet af aan omschreven de media de moord op Sadia Sheikh als een 'eremoord'. Het assisenproces gaat de Belgische gerechtelijke geschiedenis in als het eerste eremoordproces. In december 2011 werd de broer tot een 15-jarige gevangenisstraf veroordeeld. Het ouderpaar en de zus van Sadia Sheikh werden eveneens schuldig bevonden en kregen gevangenisstraffen opgelegd. De media berichtten dat de factoren 'eremoord' en gedwongen huwelijk als verzwarende omstandigheden werden ingeroepen bij het bepalen van de strafmaat (Bergmans, 2011; MVL, 2011). Fout zo blijkt, het criterium discriminatie op basis van geslacht werd erkend als verzwarende omstandigheid in dit symbooldossier. Cassatie vernietigde in april 2012 het arrest van het hof van assisen van Henegouwen dat het ouderpaar veroordeelde, wegens onvoldoende gemotiveerd. In de loop van 2013 wordt in Namen het assisenproces van de ouders overgedaan (JNS, 2012). Niet alleen de Sadia-case haalde de krantenkoppen. Mechelen werd in 2006 opgeschud door een vechtpartij tussen 2 directieleden van een middelbare school en de vader en broer van een leerlinge. De 16-jarige leerlinge was van huis weggelopen. De directeur hielp haar aan een onderduikadres en liet niet toe dat de familie het meisje zag. De media berichtten toen over de geschonden familie-er van de Turks-Assyrische familie omdat het ongetrouwde meisje zwanger was van een jongen met een islamitische achtergrond (Lesaffer, 2006). Tijdens het proces voor de correctionele rechtbank liet de vader weten dat hij geen contact meer heeft met zijn dochter en haar heeft afgeschreven (Provoost, 2007). In 2010 was er de dood van de 17-jarige Amritpal Kaur die, met vakantie in India, door haar stiefvader werd gewurgd omdat ze met een man uit een lagere Sikhkaste wou trouwen (Lagast, 2010). Ook Amritpal werd in de media omschreven als een slachtoffer van een 'eremoord'. Sindsdien beweegt er heel wat op het terrein met betrekking tot 'EGG'. Sinds de influx van migrantengroepen in Europa en Noord-Amerika is de internationale aandacht voor het concept eer en 'eremisdrijven' toegenomen. Eremisdrijven worden direct of indirect geassocieerd met (midden-)oosterse maatschappijen en de link met de Islam of moslimmaatschappijen is nooit ver zoek. Echter, de betrokkenen van boven genoemde voorbeelden van 'eremoord' en 'EGG' hebben een verschillende etnische en religieuze achtergrond, respectievelijk Pakistaans-islamitisch, Turks-Assyrisch christelijk en Indisch-Sikh.

religie te maken, toch blijkt het een fenomeen te zijn dat vaak voorkomt in islamitische landen en gemeenschappen. Indirect wordt de link gemaakt en komt 'EGG' symbool te staan voor de problematische en bedreigende aard van de islam. In het post 9/11-tijdperk verscherpt het de vermeende tegenstellingen en het bevestigt het idee van de 'botsing der beschavingen' tussen het westen en de islamitische wereld. Adequaat ingrijpen is dan ook de boodschap. Ten derde worden de geloofwaardigheid en de feitelijkheid van de berichtgeving verhoogd door frequent gebruik van cijfers en statistieken. Exacte cijfers over het voorkomen van IFG en 'EGG' zijn niet voor handen en bijgevolg is het moeilijk om de omvang ervan in België in te schatten. Toch wekt de verwijzing naar onderrapportage en een 'dark number' de indruk dat de problematieken van IFG en 'EGG' veel omvangrijker zijn dan geweten.

De systematische negatieve beschrijving van de 'ander' draagt bij tot de ontwikkeling van negatieve mentale modellen, stereotypes, vooroordelen en ideologieën over de 'ander'. Dit alles draagt indirect bij tot de reproductie van racisme. Men kan hier spreken van 'new racism' dat etnisch-culturele minderheden niet meer als biologisch minderwaardig beschouwt –zoals in het 'oude racisme'- maar als 'anders'. De idee wordt gecreëerd dat etnisch-culturele waarden en gedrag hebben die fundamenteel verschillen van deze van de autochtone meerderheidsgroep. Het gaat om: wij, de 'autochtonen' versus zij, de 'allochtonen'. Het 'nieuwe racisme' is vaak subtiel en symbolisch en de verschillende vormen ervan zijn discursief. Dit wil zeggen dat ze uitgedrukt, uitgevoerd en bevestigd worden door het geschreven en gesproken woord zoals in conversaties van alledag, job interviews, beleidsmaatregelen, wetten, politieke propaganda, films, nieuwberichtgeving... Al deze vormen zijn ver verwijderd van het openlijk geweld van het 'oude racisme'. Nochtans is het 'nieuwe racisme' even effectief in het marginaliseren en uitsluiten van minderheidsgroepen. Het gaat om een vorm van 'etnische hegemonie' gebaseerd op ogenschijnlijke legitieme ideologieën en houdingen die vaak stilzwijgend door de leden van de dominante meerderheidsgroep aanvaard worden. De controle van de meerderheidsgroep over de heersende discours, beleidsmaatregelen en sociaal gedrag maakt weerstand vanwege de minderheidsgroep(en) tegen dergelijk racisme moeilijk en lastig (van Dijk, 2000). IFG en meer bepaald 'EGG' worden geconstrueerd als 'geëtniceerde fenomenen', als problemen van migranten die zich in westerse ontvangstanten vestigden. Daarbij wordt de complexiteit van het fenomeen over het hoofd gezien en vervalt het debat vaak in essentialisme. Dit betekent dat bepaalde praktijken op een vereenvoudigde wijze worden voorgesteld als behorende bij de 'andere' cultuur en als 'essentieel' voor die bepaalde cultuur (Römskens, 2002). Deze differentiatie vergroot de kans op een valse tegenstelling tussen minder- en meerderheidsgroepen waarbij de misdaden van de eerste groep verklaard worden door hun cultuur en de misdaden gepleegd door de meerderheidsgroep beschreven worden als een individuele afwijking. De neiging bestaat om huiselijk geweld bij etnisch-culturele minderheden te verklaren vanuit de cultuur en godsdienst, terwijl bij autochtonen individuele oorzaken worden aangewezen ter verklaring van IFG. Doodt een autochtone man zijn vrouw dan gaat men de verklaringen eerder zoeken in individuele psychologische oorzaken. Brengt een man uit een etnisch-culturele minderheid zijn echtgenote om het leven dan wordt gezocht naar de culturele aspecten (zoals bijvoorbeeld de machocultuur waaruit hij komt) die het geweld kunnen verklaren. Verbanden met autochtone culturele aspecten worden veel minder snel gelegd. Het verband tussen IFG en alcoholmisbruik benaderd als een cultureel gegeven wordt bijvoorbeeld nooit als een mogelijke verklaring gegeven. Bovendien heerst een dubbele standaard die witte Europese 'passiemoorden' onderscheidt van Midden-Oosterse 'eremoorden' waarbij passie als een verzachtende en eer als een verzwarende factor wordt gepercipieerd. Dit discours schrijft een dwingende kracht toe aan cultuur als een sturende en drijvende kracht van het menselijk gedrag. Zodoende zijn zowel dader als slachtoffer passief en hebben ze in deze essentialistische optiek geen mogelijkheid tot individuele 'agency' of handelen want beide handelen volgens ongeschreven culturele wetten en regels. In de kritische discoursanalyse wordt gesproken over discursieve hegemonie. Dit houdt in dat een bepaald discours aan kracht en invloed wint en daarmee concurrerende discourses overvleugelt (Stoddart, 2007).

5.2. 'Bright boundaries': IFG en 'EGG' ingezet in de emancipatiestrijd van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden

Okin (1999) stelt dat de multiculturele veronderstelling van respect voor alle culturen vaak strijdig is met de liberale waarden van vrijheid en gendergelijkheid. Ze argumenteert dat bepaalde praktijken en waarden van etnisch-culturele minderheden ongelijkheid versterken en vrouwenrechten schenden. Dit biedt

minderheidsgroepen de kans om patriarchale culturen die vrouwen onderwerpen te bestendigen. Een neveneffect van het creëren van dichotomieën is dat 'EGG' maar ook huiselijk geweld politiek gerecupereerd en ingezet worden als bewijs van het failliet van het multiculturele samenleving. Het vormt bijkomende brandstof voor het 'migratie- en allochtonendebat' en komt symbool te staan voor de falende integratie van etnisch-culturele minderheden.

Het afgelopen decennium werd duidelijk hoe de emancipatie van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden door het beleid werden ingezet in het integratiedebat. Hoewel linkse partijen meer aandacht voor de noden van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden vroegen, waren het de rechtse partijen, voorheen nooit grote voorvechters van gendergelijkheid, die het beleid vorm gaven. Waarden als gendergelijkheid en emancipatie werden aangewend om de nationale identiteit te benadrukken en om meer beperkende maatregelen voor migranten en etnisch-culturele minderheden op te leggen. Denk bijvoorbeeld aan de verplichte integratiecursussen voor nieuwkomers en de strengere regels met betrekking tot gezinshereniging. De klemtoon werd verlegd van sociale en structurele problemen (geringe arbeidsparticipatie, lage opleidingsgraad...) die aan de basis liggen van de achterstandspositie van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden, naar de culturele en godsdienstige oorzaken van hun achterstandspositie. Het integratie- en emancipatieprobleem wordt verklaard door een cultuur en religie die mannen bevoorrecht, vrouwen onderdrukken en geweld legitimeert. Thema's die betrokken werden bij integratie en emancipatie van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden waren onder meer huiselijk geweld, gedwongen huwelijk, 'eremoorden', vrouwelijke genitale verminking, mensenhandel en isolatie. Er werd duidelijk een culturele dimensie toegevoegd aan bestaande socio-economische problemen. Hierdoor worden tweedelingen en tegenstellingen gecreëerd (Korteweg & Yurdakul, 2009). Door het problematiseren van religieuze en culturele praktijken die in conflict zijn met 'westerse waarden' wordt de shift verlegd. Niet structurele problemen maar culturele en religieuze praktijken belemmeren de maatschappelijke participatie van etnisch-culturele minderheden. Op deze manier worden stereotiepe beelden over vrouwen uit etnisch-culturele minderheden gereproduceerd door het overheidsapparaat. Door het beklemtonen van culturele integratie als een voorwaarde voor sociale en economische integratie vergemakkelijkt de aandacht voor genderrelaties binnen etnisch-culturele minderheden. Hierdoor wordt geïmpliceerd dat er met de dominante cultuur en de maatschappij niks aan de hand is en worden bestaande machtsrelaties versterkt.

Organisaties die met etnisch-culturele minderheden werken, beamen de noodzaak om gendergerelateerd geweld binnen de achterban aan te pakken. Toch is er bezorgdheid over de manier waarop de overheid vrouwen uit etnisch-culturele minderheden viseert aangaande kwesties als gedwongen huwelijken, 'EGG' en gedwongen sluiering. De focus leggen op 'EGG' zendt een signaal uit alsof dat huiselijk geweld meer plaats vindt binnen etnisch-culturele minderheden dan in de totale bevolking. Hierdoor worden mannen en vrouwen van diverse origine gestigmatiseerd. Ook worden verschillende beleidsmaatregelen boven de hoofden van de betrokken gemeenschappen ontworpen en geïmplementeerd waardoor ze weinig steun krijgen uit de verschillend etnisch-culturele minderheidsgroepen (Human Rights Watch, 2012).

Het achterliggende idee is dat geweld tegen vrouwen inherent is aan deze culturen en dat het westen vrij is van geweld tegen vrouwen. Het beeld ontstaat dat de westerse cultuur voor waarden als gendergelijkheid staat en de cultuur van de 'ander' misogyn is. De cultuur van de 'ander' wordt gekenmerkt door traditie en achterlijkheid. Het veronderstelde contrast tussen het 'oosten' en het 'westen' kan als effect hebben dat etnisch-culturele minderheden worden voorgesteld als fundamenteel verschillend in hun waarden en gedrag van de meerderheidsgroep. Cultuur en religie worden neergezet als homogene, unitaire en/of ahistorische krachten die tot genderongelijkheid leiden. In de literatuur wordt dit als '*bright boundaries*' omschreven. Dit impliceert dat de maatschappij gestructureerd is rond een scherp onderscheid tussen ingewijden en niet-ingewijden. Individuele leden uit minderheidsgroepen kunnen enkel naar de 'meerderheidsmaatschappij' oversteken als ze een deel van hun groepsidentiteit opofferen en de gebruiken van de meerderheidsgroep aannemen. Het emancipatiebeleid wordt geëtniseerd en de focus komt te liggen op vrouwen uit etnisch-culturele minderheden en in het bijzonder moslimvrouwen. Het geeft de overheid de kans om deze vrouwen te 'bevrijden'. Ze worden voorgesteld als slachtoffer van hun cultuur van oorsprong (gedwongen huwelijk, sluier, huiselijk geweld, vrouwelijke genitale verminking...) en in het bijzonder van mannen en een negatieve masculiene cultuur. Ook wordt de bevrijde autochtone vrouw naar voor geschoven als de norm en het model van emancipatie van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden. '*Boundaries*' – grenzen- worden vaak langs

culturele of etnische lijnen getekend (Alba, 2005). Een open debat op voet van gelijkheid tussen de meerderheidsgroep en de minderheidsgroep over de thematieken blijft uit, net als het consulteren van woordvoerders uit minderheidsgroepen wat de grote mate aan heterogeniteit over gender en multiculturalisme onder minderheidsgroepen (Hellgren & Hobson, 2008). Sommige media rapporteren genuanceerder en kaderen IFG en 'EGG' als een schending van vrouwenrechten, tonen de verschillen tussen verschillende etnische minderheidsgroepen en hebben oog voor de inspanningen die etnische minderheden zelf ondernemen in de strijd tegen IFG en 'EGG'. *'Blurred boundaries'* veronderstellen verdraagzaamheid voor verschillen en voor meervoudig lidmaatschap van verschillende groepen (Alba, 2005).

5.3. 'Under-inclusion': het beleid en vrouwen uit etnisch-culturele minderheden

Door het aanwijzen van de 'migrantencultuur' als oorzaak van IFG, kan leiden tot inadequate beleidsresponsen. De politie kan bijvoorbeeld de individuele klachten van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden over huiselijk geweld niet ernstig nemen of naar bemiddeling grijpen in plaats van onmiddellijke bescherming. In plaats van het selectief focussen op specifieke vormen van geweld geassocieerd met bepaalde gemeenschappen, is het belangrijker om de precare verblijfsstatus en socio-economische marginalisatie als oorzaken en gevolgen van geweld aan te pakken. Vrouwen uit etnisch-culturele minderheden verdwijnen vaak uit het zicht. Dit is wat Crenshaw (2000) *'under-inclusion'* noemt: de problemen van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden worden niet erkend door de brede vrouwenbeweging of het overheidsbeleid omdat het niet om problemen gaat die de dominante groep witte vrouwen ervaart.

Nieuwkomersbruiden, die via gezinshereniging naar België komen, vormen een extra kwetsbare groep. De psychologische impact van de migratie-ervaring valt niet te onderschatten. Dit brengt vaak heel wat stress met zich mee: gaande van afscheid nemen van de persoonlijke, bekende leefwereld tot een eigen weg vinden in een onbekende omgeving. De stress die dit veroorzaakt verschilt van persoon tot persoon. Vrouwen die voor hun verblijfstitel afhankelijk zijn van hun echtgenoot en slachtoffer worden van IFG kunnen in een precare situatie terecht komen. In 2011 werden de regels rond gezinshereniging verstrengd waardoor nieuwkomersbruiden door hun afhankelijke positie meer kans lopen op misbruik. Er werden nieuwe eisen ingevoerd zoals een inkomensvereiste voor Belgen en niet-EU onderdanen. De nieuwe wet laat toe dat de verblijfsvergunning wordt ingetrokken wanneer de relatie met de echtgeno(o)t(e) of partner binnen de drie jaar na aankomst in België op de klippen loopt. Bijgevolg dient de gezinshereniger het Belgisch grondgebied te verlaten. Woont het koppel na drie jaar nog steeds samen, dan verwerft de nieuwkomer een permanente verblijfsvergunning die enkel ingetrokken kan worden in geval van fraude, een schijnhuwelijk of in het belang van de openbare orde, nationale veiligheid of openbare gezondheid. De eerste drie jaren is de verblijfsstatus van een nieuwkomersbruid of -bruidegom volledig afhankelijk van de partner. De wet wordt echter niet consequent toegepast en bevat leemtes. De vrees om uit het land gezet te worden, zorgt er voor dat vrouwen het IFG niet rapporteren tot ze een permanente verblijfsstatus verkregen hebben (Human Rights Watch, 2012).

De Vreemdelingenwet erkent dat deze situatie meer kans op geweld met zich meebrengt. In de wet werd voorzien dat nieuwkomers die slachtoffer werden van IFG (verkrachting, slagen en verwondingen of fysieke verwondingen als gevolg van vergiftiging) en dit kunnen bewijzen toch hun verblijfstitel onafhankelijk van hun echtgeno(o)t(e) kunnen verkrijgen. In de praktijk blijkt dit voldoende bewijs vaak problematisch te zijn. De wet omschrijft evenmin wat het onder voldoende bewijs begriipt om van de beschermingsmaatregelen te kunnen genieten. Gevallen van psychisch geweld zijn nog moeilijker te bewijzen. Vreemdelingenzaken vraagt een politierapport, een medisch bewijs die de verwondingen ten gevolge van het IFG beschrijft en een verklaring van het personeel van het opvangtehuis. Vrouwen die hun gewelddadige man verlaten vooraleer ze dit melden aan de dienst Vreemdelingenzaken riskeren hun verblijfsvergunning te verliezen en dit op basis van het feit dat de relatie niet meer bestaat. Zelfs indien vrouwen aan deze eis hebben voldaan, dan nog is het mogelijk dat ze niet kunnen rekenen op bescherming tegen uitzetting. Volgens de wet moeten gezinsherinigers die slachtoffer zijn van IFG een baan hebben, zelfstandig zijn of over voldoende bestaansmiddelen beschikken voor henzelf en hun familieleden om te voorkomen dat ze afhankelijk worden van staatssteun. Ze moeten ook bewijzen dat ze over er een ziektekostenverzekering beschikken. Uiteraard zorgen deze eisen voor barrières voor geweldslachtoffers. Nog precairer is de situatie van ongedocumenteerde vrouwen die slachtoffer worden van huiselijk geweld. Schakelen zij de hulp in van de politie, dan lopen ze het risico om vanwege hun illegale

verblijfsstatus gedeponeerd te worden. Daders blijven zo ook ongestraft. Correcte informatie met betrekking tot de verblijfswetgeving en de regelgeving omtrent gezinshereniging voor nieuwkomersbruiden is dus van groot belang. Nieuwkomers zijn vaak niet op de hoogte van de stappen die ze kunnen ondernemen wanneer ze slachtoffer worden van huiselijk geweld.

5.4. Genderrollen en rollenpatronen

Contextuele analyses van geweldservaringen van vrouwen tonen dat vrouwen 'agency' en handelingsvermogen hebben en verschillende mate van controle over hun leven hebben, ondanks de belemmeringen van verschillende vormen van ondergeschiktheid. Ongelijke man-/vrouwverhoudingen blijken (seksueel) geweld in de hand te werken, maar ook wanneer machtsverhoudingen tussen de seksen verschuiven in de richting van meer gelijkwaardigheid komt geweld veel voor (Brenninkmeijer, Geerse, & Roggeband, 2009). Er bestaan verschillende opvattingen over de oorzaken van geweld. Geweld tegen vrouwen is tegelijkertijd universeel als particulier. Het is universeel in de zin dat geweld tegen vrouwen in elk land, maar ook elke cultuur voorkomt. De alomtegenwoordigheid van geweld tegen vrouwen heeft zijn wortels in het patriarchaat, de systemische overheersing van vrouwen door mannen. Deze vorm van koppelgeweld, ook wel patriarchaal terrorisme genoemd, is een product van patriarchale tradities die mannen het recht geven 'hun' vrouwen te controleren en is een vorm van terroristische controle van echtgenotes door hun echtgenoten dat systematisch gebruik van geweld maar ook economische ondergeschiktheid, bedreigingen, isolatie en andere controletactieken met zich meebrengt (Johnson, 1995).

Geweld tegen vrouwen wordt bekrachtigd en in stand gehouden door genderrollen. Deze sociaal geconstrueerde rollen voor mannen en vrouwen kennen een hiërarchische ordening: mannen oefenen macht uit op vrouwen. Het geweld is het resultaat van gegenderde machtsongelijkheden die de verschillen tussen mannen en vrouwen uitbuiten. Gendergerelateerd geweld treedt op wanneer vrouwen/mannen de groepsnormen met betrekking tot de dominante ideeën en verwachtingen omtrent vrouwelijke/mannelijke stereotieppe genderrollen overtreden. Hebben we het over gender dan komen mannen ook in beeld want zij bewegen zich eveneens binnen de maatschappelijk en cultureel bepaalde klijlijnen. In deze optiek kunnen zowel mannen (vb. vanwege homoseksuele geaardheid) als vrouwen (vb. vanwege seksuele relaties buiten het huwelijk) slachtoffer worden. De idee dat de reputatie van een individu of groep geschaad kan worden door het ongepaste gedrag van iemand die geassocieerd is met dit individu of die groep, is een universeel gegeven en ook in het Westen dikwijls een achterliggend motief bij het gebruik van geweld. Wanneer een vrouw slachtoffer wordt van geweld omwille van het overschrijden van sociale normen met betrekking tot vrouwelijke seksualiteit en familierollen, dan is het geweld niet enkel individueel maar door de bestraffende en controlerende functie, bevestigt het tevens de heersende gendernormen. Geweld tegen vrouwen kan niet enkel toegeschreven worden aan individuele psychologische factoren of socio-economisch omstandigheden. Verklaringen die hoofdzakelijk focussen op individueel gedrag en persoonlijke levensgeschiedenissen zien de grotere impact van systemische genderongelijkheid en vrouwelijke ondergeschiktheid over het hoofd. Factoren verbonden aan geweld tegen vrouwen moeten gesitueerd worden in deze grotere sociale context van machtsrelaties. Geweld tegen vrouwen functioneert als een mechanisme om de grenzen tussen vrouwelijke en mannelijke genderrollen te behouden. Deze komen voor onder de vorm van morele codes en algemeen aanvaarde sociale verwachtingen. Het ongestraft blijven van geweld tegen vrouwen verstterkt de vrouwelijke ondergeschiktheid en machteloosheid van de slachtoffers, maar het stuurt ook een signaal naar de maatschappelijk namelijk dat mannelijk geweld tegen vrouwen aanvaard en onvermijdelijk is. Patronen van gewelddadig gedrag worden zo genormaliseerd.

Door het benaderen van IFG en 'EGG' als universeel problemen wordt het een zaak die iedereen aangaat. De ongelijke machtsrelaties tussen vrouwen en mannen en is een uiting van patriarchaal geweld tegen vrouwen. De opvatting dat vrouwen onder de controle van mannen moeten staan neemt in verschillende (sociale en culturele) contexten een andere vorm aan. Het patriarchaat, als ideologie, heeft zich genesteld in sociale en culturele normen, geïnstitutionaliseerd via de wet en politieke structuren; en vastgezet in lokale en globale economieën. Het is ook diepgeworteld in formele ideologieën en in het publieke discours. Het patriarchaat

manifesteerde zich doorheen de geschiedenis in verschillende vormen en het functioneert op een andere wijze afhankelijk van de specifieke culturele, geografische en politieke setting. De ideologie is vervlochten met andere systemen van ondergeschiktheid en uitsluiting (vb. kolonialisme, post-koloniale dominantie, gewapende conflicten, displacement en migratie). De verschillende uitdrukkingsvormingen van het patriarchaat variëren naargelang economische status, 'ras', etniciteit, klasse, leeftijd, seksuele oriëntatie, beperking, nationaliteit, godsdienst en cultuur. De analyse van gendergerelateerde ongelijkheden die de aanleiding vormen tot geweld moeten daarom rekening houden met de specifieke factoren die vrouwen in een particuliere setting disempoweren. Gendergerelateerd geweld binnen de privésfeer is gelinkt aan de overtrekking van stereotiepe genderrollen. Door het leren (h)erkennen van de problematiek, het in vraag stellen van bepaalde genderrollen (vb. genderspecifieke opvoedingspatronen) en/of het voorstellen van alternatieven (vb. een meer evenwichtige verdeling van de huishoudelijke en zorgtaken) worden een denkproces en een discussie in gang gezet. Idealiter wordt dit op een speelse en niet-bedreigende manier aangebracht.

5.5. Hulpverlening

In vluchthuizen wordt een oververtegenwoordiging van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden geconstateerd. Hiervoor zijn verschillende redenen. Ten eerste kunnen nieuwkomersbruiden niet rekenen op uitgebreide sociale netwerken en toegang tot informatie over de beschikbare diensten die kunnen helpen wanneer het IFG escaleert. Ten tweede hebben ze minder netwerken en financiële middelen om een alternatief onderkomen te vinden wanneer ze het huis verlaten. Ten derde beschikken vrouwen uit etnisch-culturele minderheden vaak over een lager inkomen waardoor ze minder makkelijk huisvesting vinden na een verblijf in een vluchthuis. Met name door een gebrek aan kennis van hulpverleningsstructuren kunnen vrouwen uit etnisch-culturele minderheden bijzonder kwetsbaar zijn voor geweldsituaties.

Hulpverleners die de geweldsproblematiek kunnen signaleren, vervullen een cruciale rol bij de vroegdetectie en de vermindering van een verdere escalatie van het geweld. De knelpunten die slachtoffers uit etnisch-culturele minderheden ondervinden in hun zoektocht naar hulp met betrekking tot IFG, hebben betrekking op een gebrekkige toegankelijkheid onder meer door taal- en communicatiebarrières. Interculturele bemiddelaars kunnen hier soelaas brengen, maar het inzetten van tolken en interculturele bemiddelaars vergt ook enige vaardigheden van hulpverleners. Door de moeilijke toegankelijkheid doen slachtoffers uit etnisch-culturele minderheden pas in een latere fase een beroep op de hulpverleningsdiensten, vaak wanneer de situatie geëscaleerd is en vrouwen, al dan niet met hun kinderen, onderdak in een vluchthuis of crisiscentrum vinden. Gilbert et al. (2011) stellen vast dat verschillende bevraagde professionelen (uit de sectoren politie en justitie, onderwijs, psychosociale begeleiding en gezondheidszorg) weinig en onvoldoende kennis over 'EGG' hebben. Vorming en sensibilisering omtrent het thema 'EGG' zijn noodzakelijk, want: er is een gebrek aan inzicht in het thema en in de betekenis van 'eer' in het bijzonder; men is weinig bewust van de impact van bepaalde interventies of gedragingen in situaties van 'EGG'; en er is een gebrek aan vaardigheden op gebied van interculturele communicatie. De ernst van de situatie correct inschatten, ligt niet voor de hand. Vaak wordt er pas een beroep gedaan op de reguliere hulpverlening wanneer de situatie op dramatische wijze geëscaleerd is en er fysiek geweld aan te pas komt. Waar onder hulpverleners wel nood aan is, is meer informatie, vorming en cultuurgevoelige vaardigheden omtrent de problematiek van slachtoffers van huiselijk geweld uit etnisch-culturele minderheden en meer acties en inspanningen ter preventie van IFG binnen de doelgroep. Op gebied van preventie dient aandacht besteed worden aan het (h)erkennen van verschillende geweldsvormen. Bij de preventie van partnergeweld en in de hulpverlening moet er een gedegen analyse van het probleem doorgevoerd worden. In termen van geweldpreventie is het belangrijk om na te gaan of de partner gewelddadig gedrag vertoont buiten de familiale sfeer, of een persoon sociaal geïsoleerd is en of de relatiekwaliteit laag is. Deze drie factoren blijken immers de 'beste voorspellers' te zijn van heel ernstige vormen van partnergeweld.

Over de sociale en culturele context is bij hulpverleners weinig bekend. Daarom is het belangrijk om te kunnen omgaan met diversiteit en met verschillen in culturele en sociale achtergrond. Essentieel is een dynamische en genuanceerde opvatting over cultuur. Het gaat in de professionele praktijk om kennis van culturele achtergrond en kenmerken, om een cultureel sensitieve houding van respect, alertheid en reflexiviteit én om motiverende en stimulerende (communicatie)vaardigheden (Suurmond et al., 2007). Het is natuurlijk ook

belangrijk om de signalen en veiligheidsrisico's van het potentiële slachtoffer in te schatten en welke stappen ondernomen moeten worden voor adequate hulpverlening. Competentie in het omgaan met personen met een andere culturele achtergrond hangt in grote mate af van de alertheid van de communicatiepartners in het signaleren van individuele en cultuurgebonden gedragingen en in het aanbrengen van adequate en noodzakelijke aanpassingen in het eigen gedrag. Bovendien dient er bij de voorlichting over intercultureel contact de nadruk te worden gelegd op de overeenkomsten tussen de culturen van de meerderheidsgroep en de minderheidsgroepen en in mindere mate op de verschillen. Er moet dus afstand genomen worden van de onverenigbaarheid van bepaalde culturen of het beklemtonen van het atypische in een cultuur. Dit betekent niet dat culturele verschillen ontkend worden, maar dat het culturaliseren van maatschappelijke problemen verminderd wordt. Miscommunicatie is dan eerder het gevolg van de negatieve wederzijdse beeldvorming en andere maatschappelijke omstandigheden dan van de culturele verschillen die tussen verschillende groepen bestaan (Shadid, 1994).

Thema's als IFG en 'EGG' worden binnen etnisch-culturele minderheden weinig besproken en baden in een taboesfeer. Zelforganisaties kunnen een belangrijke schakel vormen naar en binnen de hulpverlening. Aangezien vooral vrouwen en meisjes slachtoffer worden van IFG en 'EGG' vormen vrouwen en meisjes de hoofddoelgroep. Ook de ruimere gemeenschap (ouders en (jonge)mannen) heeft nood aan informatie en sensibilisatie om het thema uit de taboesfeer te halen en het bespreekbaar te maken. Zelforganisaties kunnen meehelpen aan de drempelverlaging en het doorbreken van het taboe. Er bestaan specifieke behoeften en noden met betrekking tot sensibilisering: het doorbreken van het taboe onder vrouwen en mannen uit etnisch-culturele minderheden door het erkennen en herkennen van verschillende geweldsvormen; het zichtbaar maken van processen van gegenderde machtsverschillen die onder meer via de opvoeding, cultuur, maatschappij e.d. worden doorgegeven. De normen voor gepast gedrag verschillen voor vrouwen en mannen (vb. Meisjes blijven maagd tot hun huwelijk. Homoseksualiteit is een zonde.). Om attitude- en gedragsveranderingen in deze normen en genderverwachtingen te bekomen, is discussie in eigen kring noodzakelijk; en het bieden van informatie en -ondersteuning aan en het weerbaarder maken van (potentiële) slachtoffers van IFG en 'EGG' binnen etnisch-culturele minderheden. Verschillende zelforganisaties nemen het thema op, doch wordt de term 'EGG' er niet noodzakelijk opgeplakt. Vaak is de term slecht gekend en wordt het door sommigen afgewezen, omdat het teveel geassocieerd wordt met extreme en sensationele situaties zoals 'eremoorden' of steniging, die men niet relevant acht voor wat hier in België gebeurt. Het rechtstreeks aanklaarten van dergelijke zware thema's kan op tegenkating stuiten. Slachtoffers voelen zich vaak schuldig en schamen zich ook. Gevoelens als deze en het taboe om over geweld te praten, weerhouden slachtoffers ervan om hulp toe zoeken. Daarnaast zijn er ongelijke kansen en belemmeringen op het gebied van slechte juridische, sociaal en/of economische positie van vrouwen.

6. Gender en geweld vanuit kruispuntperspectief

De verschillende manieren en manifestaties van de geweldervaringen van vrouwen wijzen op de intersectie van gendergerelateerde ondergeschiktheid en andere vormen van ondergeschiktheid door vrouwen in specifieke contexten. Dit houdt onder meer in: de uitbuiting van de vrouwelijke productiviteit en reproductiviteit, controle over de vrouwelijke seksualiteit en voortplantingsvermogen, culturele normen en praktijken die de ongelijke status van vrouwen verbergen, staatsstructuren en –processen die genderongelijkheden legitimeren en institutionaliseren en geweld tegen vrouwen. Geweld tegen vrouwen is zowel een middel om vrouwelijke ondergeschiktheid te bestendigen als een gevolg van die ondergeschiktheid

Onderzoek naar de link tussen genderongelijkheid en geweld tegen vrouwen heeft vrouwen altijd als een homogene groep beschouwd en faalde om de wisselwerking tussen ‘ras’ en gender na te gaan. Vrouwen uit etnisch-culturele minderheden worden vaak vergeten in het onderzoek naar ‘rassenongelijkheid’, dat zich vooral focust op blanke en zwarte mannen, en genderongelijkheid waar etnische origine vaak helemaal achterwege gelaten wordt. Daarom is het belangrijk om bij het bestuderen van geweld te focussen op de context waarin seksualiteit, gender en etniciteit geconstrueerd worden (Daly & Tonry, 1997). De voorrang die gender als een verklaring krijgt binnen IFG verwaarloost andere vormen van ongelijkheid en onderdrukking zoals racisme, ethnocentrisme, klasseprivilege, heteroseksisme waarvan de assen kruisen met genderonderdrukking. Het kruispuntperspectief bekritiseert de mainstream ideeën rond IFG die vrouwen in de marge niet vertegenwoordigen. Voor vrouwen in de marge is gender een onderdeel van hun gemarginaliseerde positie.

Het kruispuntdenken biedt manieren om de ervaringen van vrouwen die gemarginaliseerd en verborgen blijven in de dominante culturele discours over IFG te legitimeren. Het biedt vrouwen van diverse ‘raciale’ en etnische origine, socio-economische klasse, religieuze overtuiging, seksuele geaardheid, migrantenachtergrond en een functiebeperking een stem. De manier waarop de intersectionaliteit van gender en etniciteit onzichtbaar wordt, noemt Crenshaw (2000) *‘the invisible hand’*. In veel samenlevingen zorgt het samenspel van economische en culturele factoren ervoor dat het lijkt alsof de ondergeschikte positie van vrouwen uit etnisch-culturele minderheden de normale en natuurlijke gang van zaken is. Vrouwen uit etnisch-culturele minderheden lijden vaak onder een dubbel slachtofferschap. Ten eerste als slachtoffer van het geweld en misbruik door de partner en ten tweede door de maatschappij die vaak faalt in het aanbieden van gepaste steun en hulp die vrouwen kunnen empoweren. De psychologische gevolgen van de mishandeling kunnen gecompliceerd worden door de microagressies van racisme, heteroseksisme en klassisme.

Strategieën gebaseerd op de ervaringen van vrouwen die niet tot dezelfde klasse behoren of niet dezelfde etnische achtergrond hebben, zullen slecht een beperkt nut hebben voor die vrouwen waarvan het leven gevormd wordt door een andere set van obstakels. Een *‘one size fits all’*-benadering is dus niet van toepassing. Gedifferentieerde interventies die rekening houden met de meervoudige achtergrond van de slachtoffers zijn dus vereist. Mishandelde vrouwen die slecht gehuisvest zijn, hebben nood aan een veilige accommodatie of aan een uitkering terwijl vrouwen met een migratieachtergrond misschien eerder meertalige of biculturele diensten nodig hebben. Een cultuurblinde aanpak werkt contraproductief. Gondolf (19998) suggereert dat hulpverleners meer kennis vereisen met betrekking tot culturele en etnische verschillen die het therapeutische proces kunnen beïnvloeden. Tegelijkertijd brengt het bestaan van cultuurcompetente diensten zonder veranderingen in de onderliggende en kruisende structurele problemen zoals armoede, isolatie, racisme, seksisme en homofobie geen soelaas voor mishandelde vrouwen om hun situatie te veranderen. Deze benadering roept op tot een overheidbeleid dat de structurele oorzaken van huiselijk geweld en ‘EGG’ aanpakt.

7. Bibliografie

- Abraham, M. (2000). *Speaking the Unspeakable: Marital Violence among South Asian Immigrants in the United States*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Abu-Lughod, L. (2011). Seductions of the 'Honor Crime'. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 17-63.
- Ahmad, F. (2003). Still in progress? Methodological dilemmas, tensions and contradictions in theorizing South Asian Muslim Women. In N. Puwar, & P. Raghuram, *South Asian women in the diaspora*. (pp. 43-66). Oxford: Berg.
- Akpinar, A. (2003). The honour/shame complex revisited: violence against women in the migration context. *Women's Studies International Forum*, 425-442.
- Alba, R. (2005). "Right vs. blurred boundaries: Second-generation assimilation and exclusion in France, Germany, and the United States.". *Ethnic and Racial Studies*, 20-49.
- Araji, S. (2000). Crimes of honour and shame: Violence against women in non-western and western societies. *The Red Feather Journal of Postmodern Criminology*.
- Baarda, B., de Goede, M., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek: Handboek voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Uitgeverij Stenfert Kroese.
- Belgische Senaat. (2012, april 17). Vraag om uitleg van mevrouw Fatma Pehlivan aan de vice-eersteminister en minister van Binnenlandse Zaken en Gelijke Kansen over «huiselijk geweld bij etnische minderheden en het stijgend aantal vrouwen van allochtone afkomst in vluchthuizen» (nr. 5-1893). Brussel, België. Retrieved december 1, 2012, from [www.senaat.be: http://www.senaat.be/www/?Mlval=/index_senate&MENUID=12330&LANG=nl](http://www.senaat.be/www/?Mlval=/index_senate&MENUID=12330&LANG=nl)
- Bergmans, E. (2011, december 10). [www.standaard.be](http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=M23JEK76). Opgeroepen op april 12, 2012, van De Standaard: <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=M23JEK76>
- Berteloot, K., Sivri, S., & Broucker, M.-R. (2009). *Analyse van de vragenlijsten met betrekking tot de gemeenschappelijke omzendbrief COL 4/2006 van de Minister van Justitie en het College van Procureurs-generaal betreffende het Strafrechtelijk Beleid*. Brussel: Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid.
- Blow, H., & Dedoncker, K. (2012). *Beleidsdossier (W)eerbaar. Wat is eerge relateerd geweld? Welk beleid is er voor nodig?* Berchem: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vzw.
- Bossuyt, N. (2008). Intrafamiliaal geweld: frequentie van huisartsconsultaties en behandeling door de huisarts. *Epi-Scoop*, 1-2.
- Bettiga-Boukerbout, M. (2005). 'Crimes of honour' in the Italian Penal Code: An analysis of history and reform. In L. Welchman, & S. Hossain, *Honour crimes, paradigms, and violence against women*. (pp. 230-244). London: Zed Books.
- Brenninkmeijer, N., Geerse, M., & Roggeband, C. (2009). *Eerge relateerd geweld in Nederland. Onderzoek naar de beleving en aanpak van eerge relateerd geweld*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

- Brepoels, P. (2010). *Cijfers m.b.t. eengerelateerd geweld in de hulpverlening van de CAW's in het jaar 2009*. Steunpunt Algemeen Welzijnswerk.
- Bruynooghe, R., Noelanders, S., & Opdebeeck, S. (1998). *Geweld ondervinden, gebruiken en voorkomen. Onderzoeksrapport in opdracht van de Minister van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijke Kansen M. Smet*. Hasselt/Brussel: Universitair Centrum Limburg/Ministerie van Tewerkstelling en Arbeid en Gelijkekansenbeleid.
- Cascardi, M., O'Leary, K. D., & Schlee, K. A. (1999). Co-occurrence and correlates of posttraumatic stress disorder and major depression in physically abused women. *Journal of Family Violence, 227-249*.
- Claudia, G. (2001). 'The World Health Organisation addressing violence against women'. *Development, 129-132*.
- Clycq, N., Lodewyckx, I., & Timmerman, C. (2004). *Huwelijksdynamiek in allochtone gemeenschappen in relatie tot faciliterende factoren met betrekking tot intra-familiaal geweld. Een verkenning van de bestaande wetenschappelijke literatuur*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid - Consortium UA en LUC.
- Coker, A. L. (2007). Does physical intimate partner violence affect sexual health? *Trauma, Violence, & Abuse, 149-177*.
- Connors, J. (2005). United Nations approaches to 'crimes of honour'. In L. Welchman, & S. Hossain, *'Honour, crimes, paradigms and violence against women*. (pp. 22-41). London: Zed Books.
- Coomaraswamy, R. (2005). Violence against women and 'crimes of honour'. In L. Welchman, & S. Hossein, *'Honour'. Crimes, paradigms and violence against women*. (pp. xi-xiv). London: Zed Books.
- Crenshaw, K. (2000). *Intersectional Discrimination. Background Paper and Training Workshop Prepared for Expert Group Meeting on Gender and Race Discrimination*. New York: November 2000.
- Daly, M., & Tonry, M. (1997). *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: University of Chicago Press.
- de Bethune, S., & Durant, I. (2008, juni 25). *De problematiek van het eengerelateerd geweld in België. Verslag namens het adviescomité voor gelijke kansen voor vrouwen en mannen uitgebracht door de dames de Bethune en Durant*. Retrieved oktober 10, 2012, from [www.senate.be: http://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub&COLL=S&LEG=4&NR=379&PUID=67110037&LANG=nl](http://www.senate.be/www/?MIval=/publications/viewPub&COLL=S&LEG=4&NR=379&PUID=67110037&LANG=nl)
- De Groof, K., & Blow, H. (2011). *Beleidsdossier. Klopt dit nu? 6 jaar werken rond familiaal geweld*. Berchem: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vzw.
- Dekeyser, A.-S. (2012, januari 21). Eerwraak fors onderschat. *De Standaard*, pp. 4-5.
- Dutton, D. G. (2000). *De partnermishandelaar: een psychologische profiel*. Houten: Bohn Stafleu Van Loghem.
- Dutton, D. G., Golant, S. K., & Pijnaker, H. (2000). *De partnermishandelaar: een psychologisch profiel*. Houten.
- Ermers, R. (2007). *Eer en eerwraak: definitie en analyse*. Amsterdam: Bulaaq.
- Federale Politie - CGOP / Beleidsgegevens. (2012, december 20). *Politiële criminaliteitsstatistieken België 2000 - semester 1 2012*. Retrieved december 21, 2012, from www.polfed-fedpol.be:

- http://www.polfed-fedpol.be/crim/crim_statistieken/2012_trim2/pdf/nationaal/rapport_2012_trim2_nat_Belgie_nl.pdf
- Ferwerda, H. B., & van Leiden, I. (2005). *Eerwraak of eerge relateerd geweld? Naar een werkdefinitie*. Advies- en Onderzoeksgroep Beke, i.o.v. WODC, Ministerie van Justitie.
- Foreign & Commonwealth Office and Home Office. (2005). *Forced marriage; a wrong not a right*. London: Foreign & Commonwealth Office and Home Office.
- General Assembly United Nations. (1993). *Vienna Declaration and Programme of Action*. New York: United Nations.
- Gilbert E., Van Vossolle A., Coene G., Beyens K., Leye E., Snacken J. (2011). Wetenschappelijk fenomeenonderzoek naar eerge relateerd geweld in België. Brussel: FOD Binnenlandse Zaken.
- Gondolf, E. (1998). Appreciating diversity among battered women. In E.W. Gondolf: *Assessing woman battering in mental health services* (pp. 113-131). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gorvo, K., & Johnson, P. (2007). Does patriarchy explain intimate partner violence? Statelevel comparisons of correlates of violence towards women and female homicide. In K. Kendall-Tackett, & S. Giacomoni, *Intimate partner violence* (pp. 1-11). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
- Groen, M., & van Lawick, J. (2003). *Intieme oorlog: Over de kwetsbaarheid van familierelaties. Standaardwerk over huiselijk geweld*. Amsterdam: Van Gennip.
- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London: Sage Publications Inc.
- Hardon, A., Boonmongkon, P., Streefland, P., Lim Tan, M., Hongvivatana, T., van der Geest, S., et al. (1995). *Applied Health Research: Manual Anthropology of Health and Health Care*. Den Haag: CIP-Data Koninklijke Bibliotheek.
- Hellgren, Z. & Hobson, B. (2008). Cultural dialogues in the good society. The case of honour killings in Sweden. *Ethnicities*, 385-404.
- Htun, M., & Weldon, S. (2012). The Civic Origins of Progressive Policy Change: Combating Violence against Women in Global Perspective: 1975 - 2005. *American Political Science Review*, 548- 569.
- Human Rights Watch (2012). *"The Law Was Against Me". Migrant Women's Access to Protection from Family Violence in Belgium*. USA: Human Rights Watch.
- Inburgering. (2012). *Migreren naar Vlaanderen. Starterspakket voor familiemigranten*. Retrieved juli 19, 2012, from www.migreren.inburgering.be:
http://www.migreren.inburgering.be/sites/default/files/BOEKJE%20ENG_0.pdf
- Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. (2010, november 23). *Nationaal actieplan ter bestrijding van partnergeweld en andere vormen van intrafamiliaal geweld 2010-2014*. Retrieved augustus 28, 2012, from <http://igvm-iefh.belgium.be/nl/>: http://igvm-iefh.belgium.be/nl/binaries/101123-PAN%20NL_tcm336-113077.pdf
- Interventieteam Relationale Druk en Geweld. (2006). *Wegwijzer eerge relateerd geweld*. Utrecht: Forum.

- Janssen, J. (2008). *Instroom en vroegherkenning van mogelijke eerzaken bij de politie. Een onderzoek naar cusuïstiek uit 2006*. Politie Hagelanden: Landelijk Expertise Centrum Eer Gerelateerd Geweld.
- JNS. (2012, april 25). *Proces eremoord op Sadia Sheikh moet overgedaan worden*. Opgeroepen op juli 16, 2012, van [www.standaard.be](http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=DMF20120425_186): http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=DMF20120425_186
- Johnson, M. (1995). Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women. *Journal of Marriage and Family*, 283-294.
- Johnson, M. (2006, mei). *A Sociologist's Perspective on Domestic Violence: A Conversation with Michal Johnson Ph.D.* (T. Ooms, Interviewer)
- Kane, J. (2007). *Brochure Daphne.Harmful Traditional Practices*. Brussel: European Commission. DG Justice, Freedom and Security.
- Klinckhamers, P. (2011). *Jaarrapport 2010. Politie criminaliteitsstatistieken*. Brussel: Federale Politie Directie van de Operationele Politie informatie.
- Knox, M. (2004, juli 24). *Bestseller's lies exposed*. Retrieved juli 20, 2012, from <http://www.smh.com.au/articles/2004/07/23/1090464854793.html>
- Korteweg, A., & Yurdakul, G. (2009). Islam, gender, and immigrant integration: boundary drawing in discourses on honour killing in the Netherlands and Germany. *Ethnic and Racial Studies*, 218-238.
- Korteweg, A., & Yurdakul, G. (2010). *Religion, Culture and the Politicization of Honour-Related Violence. A critical Analysis of Media and Policy Debates in Western Europe and North America*. Geneva: United Nations Research Institute for Social Development.
- Krug, E., Dahlberg, L., Mercy, J., Zwi, A., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.
- Kvale, S. (1996). *Interviews: An introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Kvinnoforum. (2005). *Honour Related Violence. European Resource Book and Good Practice*. Stockholm: Kvinnoforum.
- Lagast, C. (2010, juli 3). Amritpal gewurgd met riem van reiskoffer. Opgeroepen op februari 8, 2012, van [www.nieuwsblad.be](http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=G842SEALO): <http://www.nieuwsblad.be/article/detail.aspx?articleid=G842SEALO>
- LaVaque-Manty, M. (2006). Dueling for Equality. Masculine Honor and the Modern Politics of Dignity. *Political Theory*(34(6)), 715-740.
- Leclercq, I., Berteloot, K., Sivri, S., & Defour, M.-E. (2012). *Uithuisplaatsing als juridisch instrument in de aanpak van partnergeweld. L'éloignement du domicile en tant qu'instrument juridique dans la politique vis-à-vis des violences entre partenaires*. Brussel: Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid. Service de la politique criminelle.
- Lesaffer, P. (2006, december 1). De eer van de familie geschonden. Opgeroepen op februari 8, 2012, van <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=GV915854D>

Majid, R., & Hanif, S. (2003, October 22). *Language, power and honour: Using murder to demonise Muslims*. Opgeroepen op juli 27, 2012, van Islamic Human Rights Commission:

<http://www.ihrc.org.uk/publications/briefings/7174-briefing-language-power-and-honour-using-murder-to-demonise-muslims>

McCauley, J., Kern, D. E., Kolodner, K., Dill, L., Schroeder, A. F., DeChant, H. K., et al. (1995). The "battering syndrome": Prevalence and clinical characteristics of domestic violence in primary care internal medicine practices. *Annals of Internal Medicine*, 737-746.

Meeto, V., & Mirza, H. (2007). 'There is nothing "honourable" about honour killings'. Gender, violence and the limits of multiculturalism. *Women's Studies International Forum*, 187-200.

Mendonck, K., & Cautaers, A. (2012). *Onderzoeksdossier. CAW in beeld cijfers 2011*. Berchem: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vzw.

MVL. (2011, december 12). Opgeroepen op februari 8, 2012, van Knack: <http://www.knack.be/belga-algemeen/openbaar-ministerie-eist-levenslang-voor-ouders-en-broers-van-sadia/article-4000017489219.htm>

Okin, S.M. (1999). Is Multiculturalism Bad for Women? In J. Cohen & M., Howard & M.C. Nussbaum: *Is Multiculturalism Bad For Women?* (pp. 9-34). Princeton: University Press.

Pieters, J., Italiano, P., Offermans, A.-M., & Hellemans, S. (2010). *Ervaringen van vrouwen en mannen met psychologisch, fysiek en seksueel geweld*. Brussel: Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen.

Provoost, B. (2007, november 4). "Mijn dochter is afgeschreven". Opgeroepen op februari 8, 2012, van <http://www.gva.be/antwerpen/mechelen/mijn-dochter-is-afgeschreven.aspx>

Römkens, R. (1986). *Vrouwenmishandeling. Over geweld tegen vrouwen in heterosexuele partnerrelaties*. Rijswijk.

Römkens, R. (2002). *Over cultuurbarbarij gesproken. Geweld tegen vrouwen en het debat over multiculturaliteit*. Den Haag: E-quality.

Roy, S., Ng, P., Larasi, I., Dorkenoo, E., & Macfarlane, A. (2011). *The Missing Link: a joined up approach to addressing harmful practices in London Executive Summary*. Retrieved augustus 13, 2012, from www.imkaan.org.uk:
<https://www.dropbox.com/sh/4zq0jgk4xyez91i/OU68EF4Epn/The%20Missing%20Link%20Full%20Report%20September%202011.pdf>

Sadik, N. (2000). Ending Violence against Women and Girls. In N. Sadik, *State of the World Population 2000. Lives Together, Worlds Apart*. (pp. 25-30). New York: United Nations Population Fund.

Said, E. (1978). *Orientalism*. New York: Panteon Books.

Sen, P. (2003). Successes and challenges: Understanding the global movement to end violence against women. In M. Kaldor, H. Anheier, & M. Glasius, *Global Civil Society* (pp. 119-150). London: Oxford University Press.

- Sen, P. (2005). 'Crimes of honour': Value and meaning. In L. Welchmann, & S. Hossain, *'Honour': Crimes, paradigms and violence against women*. (pp. 42-63). London: Zed Books.
- Serkei, B. (2004). *Inventarisatie van hulpaanbod en preventie voor plegers van seksueel en huiselijk geweld*. Utrecht: Transact.
- Siddiqui, H. (2005). 'There is no "honour" in domestic violence, only shame!' Women's struggles against 'honour' crimes in the UK. In L. Welchman, & S. Hossain, *'Honour': crimes, paradigms and violence against women* (pp. 263-307). London: Zed books.
- Sirman, N. (2004). Kinship, Politics, and Love: Honour in Post-Colonial Contexts - The Case of Turkey. In S. Mojab, & A. Nahla, *Violence in the name of honour: Theoretical and political challenges*. (pp. 39-56). Istanbul: Bilgi University Press.
- Sodoloff, N. J., & Dupont, I. (2005). Domestic Violence at the Intersections of Race, Class and Gender: Challenges and Contributions to Understanding Violence Against Marginalized Women in Diverse Communities. *Violence Against Women*, 38-64.
- Shadid, W.A.R. (1994). *Beeldvorming: de verborgen dimensie bij interculturele communicatie*. Tilburg: Tilburg University Press.
- Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. (2007). *Tellus 2006 - cliëntregistratiesysteem van de autonome CAW's*. Brussel: Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vzw.
- Stoddart, M.C.J. (2007). Ideology, Hegemony, Discourse: A Critical Review of Theoreis of Knowledge and Power. *Social Thought and Research*, 191-225.
- Suurmond, J., Seelman, C. en K. Stronks, 2007. Culturele competenties in onderwijs, in verpleging en verzorging. *Onderwijs en Gezondheidszorg* 4, 19-24.
- Taeymans, M., Berteloot, K., & Leclercq, I. (2011). *Eindrapport. Naar een strafrechtelijk beleid inzake eerge relateerd geweld? Een verkennende studie*. Brussel: Dienst voor het Strafrechtelijk Beleid. Service de la Politique Criminelle.
- United Nations. (1980). *The Report of the World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace*. New York: United Nations.
- United Nations. (1985). *Report of the World Concerence to Review and Appraise the Achievements of the United Nations Decad for women: Equality, Development and Peace*. New York: United Nations.
- United Nations. (1995). *Beijing Declaration and Platform for Action, Fourth World Conference on Women*. New York: United Nations.
- Uskul, A., Sunbay, S., Gercek-Swing, B., & Ataca, A. (2012). Honour bound: The Cultural construction of honor in Turkey and Northern United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 1131-1151.
- van Dijk, T. (2000). New(s) Racism: A Discourse Analytical Approach. In S. Cottle, *Ethnic Minorities and the Media* (pp. 33-49). Milton Keynes, UK: Open University Press.

- van Dijk, T., & Oppenheim, E. (2002). *Huiselijk geweld onder Surinamers, Antillianen en Arubanen, Marokkanen en Turken in Nederland. Aard, omvang en hulpverlening*. Hilversum: Ministerie van Justitie Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum.
- Vandeurzen, J. (2011, oktober 24). *Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2011-2012*. Retrieved november 26, 2012, from Vlaams Parlement: <http://docs.vlaamsparlement.be/docs/stukken/2011-2012/g1309-1.pdf>
- Vandewege, R., Bruynooghe, R., & Opdebeek, S. (1988). *Ervaringen van vrouwen met fysiek en seksueel geweld - preventie en gevolgen. Rapport bestemd voor de staatssecretaris voor Leefmilieu en Maatschappelijke emancipatie*. Brussel: INBEL.
- Vanhienen, A. (2002, november). *Huiselijk geweld: oorzaken en gevolgen*. Retrieved oktober 9, 2012, from Rosadoc.
- Walby, S. (1990). *Theorising patriarchy*. Oxford: Blackwell.
- Weldon, S. L. (2006). Inclusion, Solidarity and Social Movements: The Global Movement on Gender Violence. *Perspectives on Politics*, 55-74.
- Werbner, P. (2007). Veiled Interventions in Pure Space: Honour, Shame and Embodied Struggles among Muslims in Britain and France. *Theory, Culture & Society*, 161–186.
- Winants, Y., Slits, E., Vinckenroye, M., & Nicolson, N. (2007). *Uit de schaduw van een ander. Huiselijk geweld is geen privé-zaak meer. Evaluatie-onderzoek*. Maastricht: Universiteit Maastricht.
- Wingood, G. M., DiClemente, R. J., & Raj, A. (2000). Adverse consequences of intimate partner abuse among women in non-urban domestic violence shelters. *American Journal of Preventive Medicine*, 270-275.
- Withaecx, S., & Coene, G. (2011). Voorbij de tegenstelling tussen vrouwenrechten en cultuur. Pleidooi voor een cultuursensitieve benadering van eengerelateerd geweld. *Tijdschrift voor Genderstudies*, 7-19.

